

РУСИН

Штефан СМОЛЕЙ

БУРІ НАД БЕСКИДАМИ

**Писатель Штефан
Смолей і його найновша
книжка оцінена
Премію Александра
Духновича за русиньску
літературу за рік
2014 у подібї сошкы
карпатського медвіда**

www.rusynacademy.sk

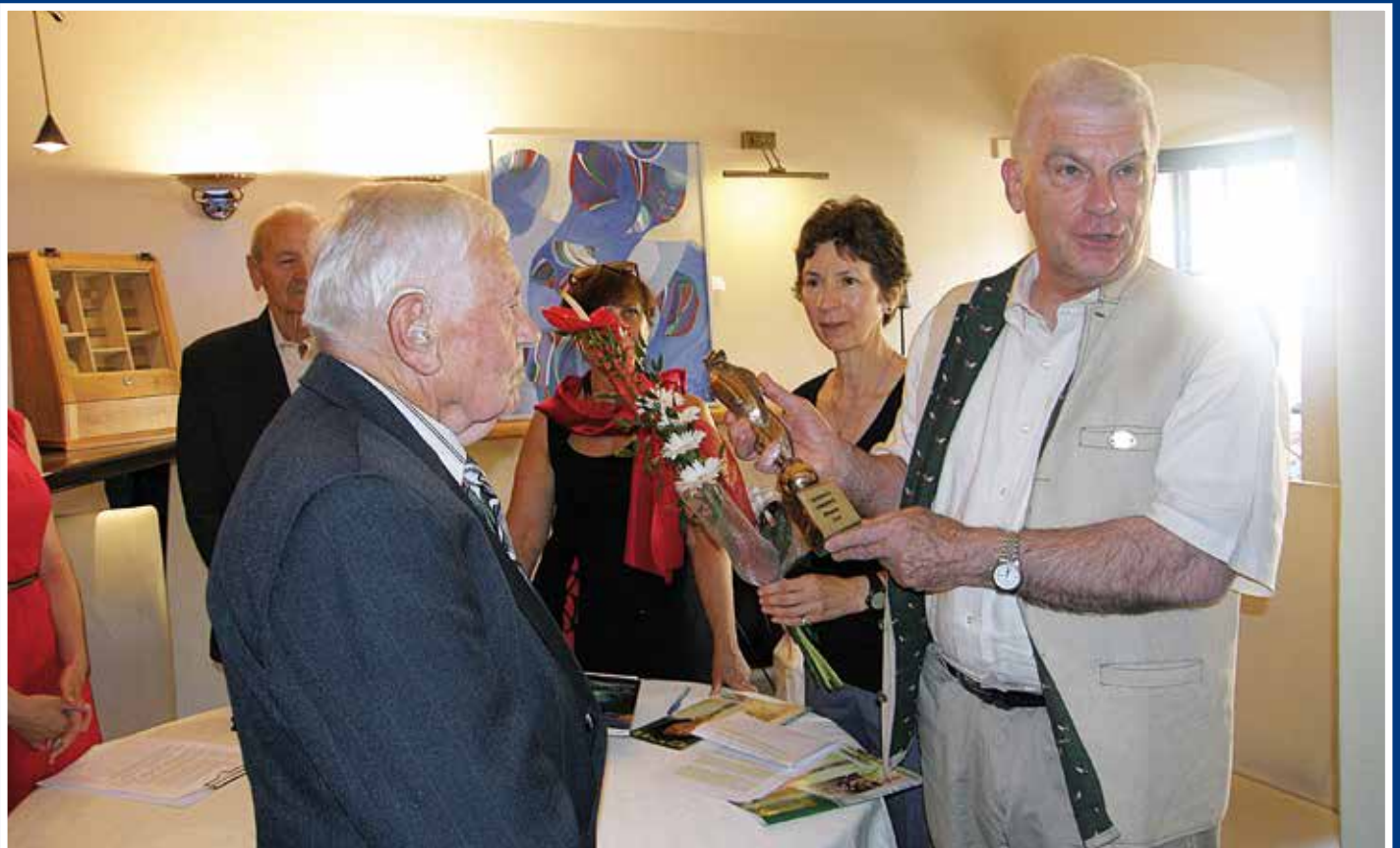
RUSÍN r. XXIV, č. 4 / 2014

КУЛЬТУРНО-ХРИСТІАНЬСЬКИЙ ЧАСОПИС

• 27. юна 2014 в рамках супроводных акцій Studium Carpatho-Ruthenorum 2014 був Літературний вечір у Пряшіві, де інформацію про оцінені книжки і нові лавреатові Премії А. Духновіча за русинську літературу за рік 2014 – Ш. Смолеєви (перший зліва) прочитала передкиня пороти П. Крафчик (текст є опублікований вправо). Далше за головним столом сидять: (зліва) модераторка Я. Сисакова, русиньскы писателі-лауреаты М. Ксеняк і О. Дуць-Файфер.

Фотка: В. Падыак

• Премію А. Духновіча у формі бронзової сошки карпатського медвіда Ш. Смолеєви на Літературнім вечорі передав П. Р. Магочій, президент Карпаторусинського научного центру в США, який Премію А. Духновіча за русинську літературу уділює.

Фотка: В. Падыак

Проф. Др. Патріція КРАФЧІК, председкыня пороты,
Евыргрінська штатна універзіта, Олімпія, США

Штефан Смолей – лавреат Премії Александра Духновіча 2014

Премія Александра Духновіча за русиньську літературу 2014 (бронзова сошка карпатського медвіда і 1 000 америчьких доларів од мецената Штефана Чепы з Торонта) была 27. юна 2014 на Літературнім вечорі, організованім в рамках 5. річника Міджінародной літнєй школы русиньского языка і культуры *Studium Carpatho-Ruthenorum 2014* у Пряшові, передана русиньському писателєви зо Словакії – Штефанови Смолеєви з Міджілаборець. О авторови і єго оціненій книжці *Бурі над Бескидами* участників Літературного вечора поінформовала председкыня пороты проф. Др. Патріція Крафчік із Евыргрінської штатной універзіты в Олімпії (США). П. Крафчік, окрем іншого, повіла: „Премієв могли быти оцінены творы з русиньской поезії і прозы опублікованы в попередніх пятёх роках і предложены пороті, котру творили Олена Дуць-Файфер, русиньска поетка і доцентка Ягелоньской універзіты в Кракові; Богдан Горбаль, історік і книгожник Публічної книжніці в Нью Йорку; і я, професорка російского языка на Евыргрінській штатній універзіті в Олімпії, штаті Вашингтон. Перечітали сьме каждый твір, котрый нам був посланий до тогорічного конкурзу. Оцінєвали сьме літературну якість, актуальность і принос каждого твору про культурну громаду Русинів, і на основі того сьме вирішыли.

В тім році до конкурзу пришло много доброй літературы. Вибір вітяза не був легким ділом, але наконєць сьме вирішыли Премію А. Духновіча за рік 2014 оцінити Штефана Смолея, а то за роман *Бурі над Бескидами*, выданий у Пряшові Академію русиньской культуры в Словенській республіці в 2013 році.

У звязи з даным оцінінєм хотіла бы-м повісти пару слов о Штефанови Смолеєви. Народив ся 13. септембра 1933 у русиньскім селі Рошківці, окрес Міджілабірці. Освіту здобывав у Гуменнім, Міджілабірцях, зачав штудувати на гімназії у Жіліні, але з родинных, но главо фінанчных причін не міг гімназію закінчити. Ёго далшый живот був повязаний із заводом МОТО – ЯВА в Празі, де ся выучив за робітника в металургії. По скінчіню воєньской службы в році 1955 наступив до заводу Вігорлат у Снині, де робив у своїй професії, а од року 1957 ся став референтом выховы новых кадрів. В Снині попри роботі закінчив Середню промышлову школу стройницьку. В році 1959 перешов робити до Міджілаборець, до фірмы Лабстрой. Робив як конструктор шпеціальных выробных пристроїв, пізніше ся став ведучім того одділїня. Од року 1988 із здравотных причін перешов робити до заводной технічної книжніці, де робив аж до одходу до пензії в 1991 році.

Першы стишкы зачав писати в Жіліні, потім у Празі. Говорить, же к писаню стишків го привела глубока тужба за домовинов, за родным краєм. Продовжовав писати і почас воєньской службы, і по ей скінчіню. З тов пасіов звязав цілий свій живот. Але зато, же писав по русиньскы, т. є. языком, котрый був негований почас цілой комуністичной влады, свої творы публіковати не міг.

Сітуація ся змінила по „ніжній“ революції, значить по році 1989. В році 1991 Штефан Смолей зачав сполупрацювати з редакцію *Народных новинок*, *Русина* і неперіодичной пресы в русиньскім языку. Смолей захоплює у своїх поетичных і прозовых творах многы реалії з русиньской минулости, жебы ся на них не забыло. Іншпировали го властны зажиткы і розповіді старшых людей, в котрых споминали на минулость і живот у русиньских селах.

Роман *Бурі над Бескидами* мать 240 сторінок, розділєных до 11 капітол. Іде о родинный роман, котрый нас занесе до контексту русиньского села минулых років. Посередництвом окремых капітол ся дізнаєме о каждоденных проблемах Русинів і їх животі на северовыході Словакії. Од вступу роману Смолей нас уводить до русиньской історії і культуры од давных часів Австро-Угорьска аж до періоду 20. стороча, зображує як ся перелинав живот єдної родини з шыршым горизонтом історії і культуры Русинів.

4/2014
РУСИН

Обсяг

Проф. Др. Патріція КРАФЧІК: *Штефан Смолей – лавреат Премії Александра Духновіча 2014*

1 – 2

Штефан СМОЛЕЙ: *Сыпанець*

2 – 5

Мгр. Гавриіл БЕСКИД:
Бадательско-літературна і языкознавательска творчость Др. Николая Бескида

6 – 8

Prof. PhDr. Júlia DUDÁŠOVÁ
-KRIŠŠÁKOVÁ, DrSc:
Fonologický systém spisovnej rusínčiny z typologického hľadiska v širšom slovanskom kontexte (1)

8 – 12

Мгр. Петра СЕМАНЦОВА,
Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: *Языкова культура выбранных русиньских масмедіу (2)*

13 – 15

В пестрій мозаїці жывота

16

Доц. ПгДр. Василь ХОМА, к. н. : *Слово о поезії Юрка Харитуна*

17 – 18

ПгДр. Миколай КСЕНЯК:
Спонтанны думкы на „Мої назабудкы“

18 – 22

Миколай КСЕНЯК: *Нашы горізонты*

22 – 23

Проф. Др. Янко РАМАЧ: *Гу означованю 90-рочніци од початку выходзєня „Руских новинок“*

23 – 24

Др. Борис ВАРГА: *Скоро вик друкованого слова*

24

В романі ся стрічає з родиню Калинових, котра є якбы представительков вшитых русиньских рольницьких родин минулого стороча. В центрі увагы суть братове Андрій і Петро. Петро є женатый, мать родину, єдну дівочку, а жебы їх ужывити, одходить за роботом до Америки. А молодший Андрій зістає дома, жебы ся постарав о цілу росконарену родину. Старший брат Петро є арогантный, высмівать ся з остатніх і циганить.

Молодший Андрій є скромный хлопець, робітний, рад поможе каждому, хто потребує поміч. Конфлікти, які возникают між обидвома братами, мають важны наслідки в животі і судбі той родини. Величезный вплив на їх животи мать але друга світова война.

Смолей говорить, же тот роман написав зато, абы собі молоді люде ходем счастья усвідомили, який тяжкий живот был на русиньских селах на северовыході Словакії. А як вшитки добры писателі, і Смолей пише о темі, котру добрі знає. Пише, як сам підкреслює, „зо сердца“, як кібы сам был участником тых подій, котры в романі описує.

Роман є написаний в простім і прямім языку, но єго штїл є привабливий і втягує читателя, так бы повісти, водну, до глубькы. Як приклад прочітаєме конець першой капітолы. Ту описаний іділічний живот ся кінчить грозбов, драматічнов пригодов, а то наглов і трагічнов смертєв отця Михала, котрый по собі охаблять жену і

пятеро дітей, в тым числі і синів Петра і Андрія.

Кідь понукне поміч сусїдови, Михалови ся притрафить нещастя, котре мать фаталный наслідок – смерть. Смолей пише:

„В великих болях над раном Михал выдыхав ся. Умер. Михаловы робітны руки зістали негьбно лежати на грудях молодого робітного хлопа, котрому іщі требало дале жыти. Велё людей з села было отказаных на їх поміч.

Было велё плачу, жалю і смутку. Нелем родина, але за Михалом смутило ціле село. І зато, же Михалова охота каждому помочи осиротила єго властны діти.

Ганя зістала вдовіцёв. Пять іщі недорослых дітей зістало сиротами, без нянька. Зохабив жену муж, дітей отець. Якраз тогды, коли вітцівску руку і поміч найвеце требовали.

За свою велику доброту і охоту помагати другим.“

Так кінчить перша капітола, а зачінають бой Петра і Андрія, котры ся дістають до центра увагы.

Мушу повісти, же на кінцю каждой капітолы ся мі хотіло читати дале, бо ня інтересовала далша судьба главных героїв. Наісто так то буде і у вас, дороги любителі русиньского літературного слова.

Гратулуєме Штефанови Смолейови к доброму роману в русиньскім літературнім языку, але нелем к тому. Тыж к єго ціложивотній роботі при захованю русиньского языка.“

Штефан СМОЛЕЙ, Міджілабірці

СЫПАНЕЦЬ

(Перша капітола з роману *Бурі над Бескидами*, котрый был оцінений Премію Александра Духновіча за русиньску літературу за рік 2014)

Было літнє тепле рано. Подував теплий вітрик. Стих шумів у корунах стромів на дворі і в саді. Колысав плодами обложены конарі на яблонях, сливках і грушках. Лучі сонця ся передерали через густы коруны стромів.

Михал Калина был косити луку. З поля ся вертав домів через загороду з косов на плечах. Збачів перед єдним з улів літати велё пчол. Думав:

„Мої пчолкы в улю мають мало міста. Хотять ся роїти. Мушу зохабити роботу а пчолы постережыти. Не сміють мі одлетіти.“

Пришов на двір. Косу зависив на конарь яблоні. На дворі не было никого. Закричав на жену:

„Ганько моя, подай мі мыдло і рушник. Хочу ся омыти. Мушу робити коло пчол. Здушений ку ним не можу ся приближыти.“

За куртый час жена вышла на підстїнку в руці з мыдлом і рушником, який подавала Михалови, і притім ся звїдала:

„Михале, пироги можу зварити? Будеш фрыштиковати, ці наперед підеш ку пчолам?“

„Ганько моя, пироги мі не одлетять, ці будуть соровы, ці варены. Але пчолы мі можуть одлетіти, што бы-м не хотїв. Мушу їх постережыти. Я ся іду омыти, а мушу такой іти к пчолам. Ты пироги можеш зварити.“

Михал з рушником і з мыдлом в руці понагляв до недалекого ярку під бучок ся омыти.

Жена ся вернула до хыжы пироги варити.

Михал Калина в селі Вільхівці был добрым газдом. Отець му охабив велё поля і лісів. Іщі молодой был в Америці на зарібкы. По трьх роках работы в Америці вернув ся домів. Скоро ся оженив. Жену привів з недалекого села Чатиновець. Міг і там ся приженити. Женин отець говорив:

„Михале, кідь хочеш газдовати у нас, в Чатинівцях, можеш прийти. Мы обидвое будеме рады. Пів свого орека і хыжу дам написати на Ганю. Можете жыти ту в Чатинівцях. Наша хыжа іщі нестара. Мы двое, як сам видиш, уж ту довго не будеме. Мы уж стары і своє сьме собі на тім світі одкрутили. Помалы ся нам треба зберати на другый світ. Шкода, же нашы роки так скоро збігли. Але такый людський живот. Инакше уж не буде.

Михале, іщі ті повім тільки: вашы Вільхівці аж барз добрі познам.

Познам і ваш хотарь. Я думам, же ту в Чатинівцях бы сьте ся могли мати ліпше, як у Вільхівцях. Ту бы-сь ся тільки не находив і не наробив, як у вас на ваших бережках. Але я тя нутити не буду. Я ті нукам ліпше газдованя. Може і ліпший живот. Кто знать, як буде. Залежить на тобі, як ся роздумаеш.“

Михалова жена бы была радше, якбы зістали в Чатинівцях. Михал о тім не хотїв ани чути.

„Я? З дому одыйти до Чатиновець? За якимсь ліпшим газдованєм? Я жебы у Вільхівцях зохабив свій бережок, а пішов сісти на дачій до Чатиновець?“

Ганько моя, і зато, же тя люблю, я свій бережок у Вільхівцях не зохаблю.

Буду ся трапити так, як і мої родічі ся трапили на наших землях. В нашім селі, міджі своїма людми. Такого хотаря, як вільхівський, на світі не є."

А так Михал Калина, молодый женач, свою Ганю привів до Вільховець.

Як молоді люди, стали жыти і газдовати у Вільхівцях. Робили, трапили ся, газдовали як ся дало.

Скоро ся їм народив хлопчик Юрко. По році дівочка Ганька. Пізніше жена Михалови часто припоминала і вытыкала:

"Михале мій, Михале, могли сьме зістати в Чатинівцях. І тепер іщі бы сьме могли там одыйти. Отець што мі обіцяв, бы і тепер дав. Залежить лем на тобі. Ты видиш, кільки мам вшелиякой роботы. З двоїма малыма дітми покы выйду верьх Кряків, роботы велё не стигну зробити.

А уж ся мі треба зберати з дітми домів. Тото ходжіня з малыма дітми до берега мене веце змордує, як сама робота на поли. А ходити мушу, а нелем верьх Кряків, і верьх Мачковець. І інде, де маме верьх берегів наши землі. В Чатинівцях таких берегів не найдеш нігде. Холем там, де наши землі. Правду мав мій отець, кідь нас нагваряв, жебы сьме там зістали.

Там про нас бы было овелё легше газдовати. В Чатинівцях ліпшы, уроднішы землі. І хотарь рівніший. Там все звичне быти ліпша урода, як ту у Вільхівцях – на бережках."

Михал за женине часте припоминая Чатиновець ся злостив.

"Ганько моя, я ся не женив зато, жебы я про жену зохабив своє село, свій бережок, хотарь і свої землі. І ту у Вільхівцях нагаздуєме тілько, як в Чатинівцях бы сьме нагаздовали. І ту у нас маме на чім робити. Сестра Іля з наших земель не хоче ани борозду. А мы двоми з братом Андрієм кідь землі розділиме на двох, іщі будеме мати на чім робити. Мы, і брат Андрій.

Буде на чім ся трапити."

Брат Андрій збудовав хыжу. З женов перешли бывати до своєї. Поділили ся і на маєтку. Михал з женов зістали в родічовській хыжи.

До газдівства прибыли далшы діти. Друга дівочка Марька, а скоро за нёв хлопці Петрик і Андрійко.

Михал з женов газдовали дале. Трапили ся, як могли. Годовали по дві коровы на доїня, далшы дві на впряганя. Михал не хотів ся спрягати з другим газдом. Вшытку роботу робив сам про себе каждый день.

Годовали по пятнадцять овець. Было вівчой вовны і сыра. Было і мяса. Малы ягнятка каждый рік не зохабляли. Михал їх порізвав, мясо посолив, наклав до дїжки, приложыв камінём.

"Кідь уж робиме, трапиме ся, лем жебы ліпша урода была на тых наших землях," часто вытыкала Ганя мужови як лупила варены дрібны бандурята.

"Тот наш ярець і овес выраосне все лем жабам по уха. Тяжко го покосити, іщі тяжше серьпом зожати."

Жена думала на Чатинівці. Михалови радше не припоминала.

Михал був великим пчолярём. В селі все мав найвеце меду. Дакотры хлопи з села говорили, же знать босорити. Же ёго пчолы літають до чужіх пняків і крадуть мед. Михал з таких бісід ся сміяв. Не была то правда. Михал

знав коло пчол ходити і робити. Знав, коли пчолам требало помагати. О пчолах знав ся добрі постарати. Нігда од них не взяв послідній мед. За ёго добру старостливість пчолы все ся одвдячіли добров зношков меду.

У Калинових на дворі і в саді было велё сливок, грушок і яблук. В осени сушили на великій сушні. Часто насушили міх яблук, по два міхы сливок і грушок. Через зиму, главно через ріствяный і великодный піст, было до чого ся заганяти. В пості молоко і масло не іли. Масло топили, ростоплене зливали до дзбанків. Одкладали на час міджі постами. Колочене молоко зливали до бочки. Зохабили замерзнути. По пості молочный лед рубали, топили, молоко хосновали до стравы і де требало.

Михал був добрым майстром. З Америки приніс вшелиякы настрої.

З дерева знав зробити шафлик, дїжку, корыто, колесо на віз, кросна на тканя полотна. Знав і коня поковати. В селі все дакому требало штось поправити ці зробити. Помагав людем, як міг. А люде з села ся на Михала обертати за вшелияков помочов. Не каждый газда знав коня поковати ці штось поправити на возі.

В літі, кідь понад село ся перегнала велика буря, много деревяных хыж, прикритых соломяныма кычками ці деревяныма шындыями, по бурці зістало пошкодженох. Тогды зохабляв і свою роботу а понагляв іти помочі тым, хто ёго поміч потребував.

Без Михала в селі ся не одбыла нияка робота. Але ани свадьба, погріб ці хрестины. Знав старостити і канторити. Уж од молодости був церковным куратором. Священик, котрый приходив до села в церькви кінчити службы і остатні одправы, до Калинових часто заходив. Ведно з Михалом знали говорити о вшелиякім. Священик Михалови радо порадив, кідь потребував якусь раду.

Жылот у Вільхівцях ішов дале. Люде робили на землях, трапили ся, бо бідный жылот їх нутив. Іншого виходу не было. Каждый на зарібкы до Америки не міг піти. Дома зарібків не было. З газдівства малоколи ся звышыло штось продати. А купувати требало, холем того найпотрібніше. Нафту і сіль.

Михалова жена уж давно привыкла на вільхівський бережистый хотарь. Привыкла і на село, і люде в нїм. Діти підростали. Жыли як і другы люде в селі. З людми з села пережывали вшелиякы веселы і смутны події, які в селі почас рока ся ставали.

Приходила ярь. Вільхівський і околишні хотарі стали оживати. Люде з приходу яри ся радовали. Не каждому газдови выстарчіла паша про худобу на цілу зиму. Дакотры чекали, коли настануть теплішы дні, жебы худобу могли чім скоріше выгнати на поле. В часі скорой яри худобу выганяли на буковый брост. Соковы обрубавали молоды бучкы а худоба ся кормила великыма іщі нерозвитыма буковыма пупками і молодыма конариками. Пізніше в лісі і в кряках зачінала рости конопелка.

Чім дале, сонце тепліше пригрівало. Довкола в хотарю снігу не было. Лем од Бескида пораз задув холодный вітрик.

Михалів кум Митро Пергач рихтовав ся будувати нову хыжу. Стара хыжа, в котрій бывали, уж на них падала. Бояв ся, же в

зимі, кідь нападуть велё снігу, може на них упасти ціла стріха.

Митро стару хыжу не хотів розваляти, поky не збудує нову. Не было бы де бывати. Нову хыжу рихтовав будувати в загороді, на місті, де стояв сыпанець. Митро ся старав, же сыпанець буде мусити розберати. Коло сусіды Андрія Копривы ся поносовав:

„Біда бы взяла тот мій сыпанець, міцно мі заваджать. Там, де стоїть сыпанець, рихтую будувати хыжу. Розберати сыпанець, а знова ставляти на другім місті, забере велё часу. А без сыпанця зістати не хочу. Не є де што положыти ці притулити.“

Андрій Коприва Митрови радив:

„Митре, без сыпанця єден рік ся обыйдеш. Поставиш знова, як збудуєш хыжу. Я думаю, а ты знаш найліпше, же з хыжов мусиш пошатувати, кідь в ній хочеш ся зимувати. Сыпанець розберь, поскладай набік, ний чекать на своє зноваожытя.“

Митрови сусідова рада ся не любила.

В ярьню теплу неділю люде по утрєні ішли з церкви домів. Пару хлопів ся заставило близь дзвоніці. Сонце тепло пригрівало, а хлопи стояли і позерали довкола по хотарю. Снігу уж не было видно.

„Чудо боже, добры люде!“ – повів Петро Раків. „Іщі лем перед пару днями всягды в селі і в хотарю было повно снігу, а так наскоро чудна божя сила спрятала тількый сніг. Кідь буде так тепло, а вітрик буде подувати, за пару днів буде мож з плугом выйти на поле.“

„Маш правду, Петре, лем кідь не прийде додж,“ повідать Андрій Конопля. „Вітор подувать здолы. А здолы к нам все знать принести додж.“

„Але ту на кума Митра тримать добрый час,“ говорить Михал Калина. „Чуєте, куме Митре?“

Митро не говорив ніч. Стояв, запозерав ся на свій фундуш. З берега од церкви свій фундуш мав як на долони.

„Чую вас, куме Михале, чую вас добрі! Задумаєм ся, бо позерам на свій фундуш. Тот мій сыпанець мі там робить баламуту. Заваджать мі. Не знам, што з ним зробити. Ани розберати, ани так зохабити. Без сыпанця не хочу зістати. А часу тілько не мам, жебы-м розберав і знова будовав. Мі треба з хыжов понагляти, кідь хочу в зимі в новій хыжи ся зимувати.“

Михал Калина став ближе к Митрови. Обидвоми позерали на фундуш і на сыпанець, котрый Митрови заваджав.

„Куме, а чом сыпанець хочете розберати? Дасть ся перевезти цілый. Іщі і з зерном, ці што в нім мате. В Америці не такы будовы сьме перевозили. А не стояли на такім прекраснім рівнім місті, як ваш фундуш. Пораджу вам. Як віджу, дерево на хыжу мате навожене. Дакотре уж і покресане. Приготовте рівне, гладко окресане дерево. На драгу, по котрій сыпанець бы ся мав посувати. Порихтуйте добры колы. А як будете мати приготовлене дерево і колы, треба закликати пару добрых, міцных хлопів.“

З божов і людьсков помочов – і горы ся дадуть перенести! Не такый ваш сыпанчик. Веру так, куме Митре. В Америці сьме цілы дома перевозили.“

Митрови Калинова бісида ся залюбила. Довго не роздумував і не чекав. З Калином ся договорили, же зайде попозерати к сыпанцю. І на нове місто, де сыпанець бы мав стояти.

На дворі была копа дерева. Было з чого vybrати рівне і гладке дерево. Митро в

понеділёк рано з братом Андрієм стали выберати найрівніше дерево. Митро з планкачом єден бік дерева знова гладко окресав. Приготовляв. Дерево мало быти што-найдгладше. Приготовляв і колы. Обидвоми з братом спід сыпанця стали выберати камінну підмуровку.

У віторок пополудне сыпанець стояв підпертый лем на углах. Якобы стояв на штирєх ногах. Митро іщі стиг в селі покликати молодых а главно міцных хлопів.

Другый день в середу рано Митро рихтовав сыпанець перевезти на нове місто.

Скоро рано іщі все з планкачом гладив дакотры дерева. До двору прышли першы хлопи, помічники. Иван Терен Митра відів од скорого рана робити з деревом. Митра ся просив:

„Митре, ты про свій сыпанець в ночі не мав спаня? Исто єсь кресав дерево і в ночі. Відів єм, же місяць ясно світив. Тобі ся добрі робило.“

„Іване, не маш правду! Я в ночі спав. Ани сам не знам, коли пришло рано.“

Схопив єм ся, бо єм думав, же-м заспав. Вставав єм скоріше. Хотів єм іщі гдгладше покресати дерево, жебы ся нам легше шыкав сыпанець.“

Петро Вєрьба додав:

„Митре, лем не забудь принести відро з водов. Дерево буде треба пополивати. А кідь не забудеш принести і фляшку, твій сыпанчик по деревьях, якы ты приготовив, буде ся ховзати сам. Будеш відіти, же ті правду говорю. Што ся боїш? Тілько хлопів, а таких силаків, як ты скликав, твій сыпанчик однесуть на мадзілных палцях. А іщі притім будуть і танцєвати. Як чорти, кідь несли краснобрідьскый Чортів камінь на Монастырь.“

Митро попозерав на Петра і ся выгваряв:

„Петре, я бы так не хотів, жебы вас на пів драгы застигла північ, як застигла чортів з краснобрідьскым камінєм. Жебы сьте сыпанець зохабили, а самы понагляли втікати до пекла.“

„Митре, тадь іщі лем рано, де обід? А де іщі північ? До півночі твій сыпанчик і зьїме, нелем перенесеме.“

„Петре, зьїсти вам го не дам. Але на новім місті до півночі бы стояти міг.“

Прышли далшы хлопи. Прышов і Михал Калина, котрый на перевозованя сыпанця мав дозерати. Походив около сыпанця. Попозерав загороду і міста, кады мали быти покладжены дерева.

Митро хлопам поналивав по погарику палінкы. Нукав їх выпити. Иван Терен Митрови вытыкав:

„Митре, маш велике щастя, же-сь ся здогадав дати выпити. Добрі єсь зробив. Без палінкы сыпанець исто бы ани з міста ся не погнув.“

„Іване, я о тім знав, зато єм налляв,“ потвердив Митро.

Хлопи приготовляли драгу. Носили тяжке дерево. Дакотре требало і прирізати, попідкладати. Дерево ведно збивали клямбрами. Драга мала быти певна.

Михал іщі ходив доокола, позерав, ці штось не буде заваджати. Деревяна драга была довга через двадцять метрів.

Найгірша і найтяжша з вшыткой роботы было підкладання дерева попід сыпанець. Тяжко было засувати тяжке дерево під сыпанець. Помагали собі чім ся дало. Штрангами і колами. Але міцны хлопи зробили і таку роботу. Драга і сыпанець были приготовлены. Хлопи стали выберати друкы. Каждый подля своєї вышкы а може і подля моци. Хотіли спробувати сыпанець пору-

шати з міста. Были рады. Пощастило ся на першый раз. Сыпанець стали помалы посувати драгов дале. Михал Калина все закличав:

„Геєєєй-руууп!“ Хлопи в руках з колами нараз ся заперли до сыпанця, і по деревах го посували дале. Посували, одпочівали і ведно говорили. Як молоды хлопи. Все дакотрый штось повів і на засміяня.

Час ішов, а з ним і робота. Хоць не была легка, як ся спочатку Калинови віділа.

Сыпанець не був новопоставленов будовов. Уж велё років служыв свому газдови. Мусили мерьковати, жебы ся за драгов на нове місто не роспав.

Найвеце страху переживав Митро. Бояв ся о стріху на сыпанцю. При меншім дыргнутю з сыпанцём могла бы впасти. Бояв ся, жебы дерево при паданю зо стріхи не зранило дакотрого з хлопів.

Хлопи попыхали по деревах і слідовали, ці на сыпанцю штось не праскаты.

„Была бы велика шкода, кідь бы ся мій сыпанчик на своїй першій, а вірю же і на послідній дразі россыпав.“

„Што ся боїш? Не видиш, який пышний, же іде на нове місто?“ Кричав Іван Раків і сміяв ся з Митра.

З сыпанцём были на півдрагы. Хлопи посідали одпочіти.

„Митре, ты думаеш, же будеме сидіти лем так напорожнє?“ Провоковав Іван.

„Іване, кідь ся ті не любить сидіти, та собі стань“, одповів Митро іронічно.

На двір вышла Митрова жена – в руках з великов мисков пироги:

„Митре, уж ту мав стояти даякий стіл! Де будете їсти?“

„Добрі, же є што їсти! Жено моя, ты ся не старай, де будеме їсти. Мы ся наїме і там, на дрывітни. Миску положи ме на векшый клатик. А сісти? Каждый про себе выбере клатик, який му буде пасовати. А ты ся стараш, де ся наїме. Кідь уж єсь принесла пироги, тепер іщі принесь фляшку і погарик. Няй поналивам. За тоту роботу, што дотепер зробили, уж сі заслужать і погарик палінкы.“

Хлопи повыберали грубшы неросскіплены дрыва. Посідали коло далшого клатика, на котрім была положена миска з пирогами. Зачінали їсти. Митрова жена вынесла фляшку і погарик. Налляла палінкы і нукала хлопів.

Хлопи выпили, наїли ся і закурили. Взяли свої колы і пішли к сыпанцю.

День був теплий. Сонце пригрівало а вітрик подував. Як в яри, даколи аж міцно задув. Іван Терен говорив, же і вітор їм помагать, бо якраз дув здола а своєв силов ся операв до стіны сыпанця. Знова стали сыпанець посувати по центіметрах дале.

Пересували з єдних дерев на другы. Сыпанець якобы сховзнув з єдного дерева, захопив конець другого дерева, з котрым підшмарило догоры. Близко дерева стояв Михал Калина, якого втяло до роскроку по слабинах. Михал збейкнув. Зогнутый, руками ся хопив за боляче місто.

Хлопи выстрашены зістали стояти з колами в руках і позерали на Михала. Михал ледва одышов на бік од сыпанця. Хлопи ся збігли ку нёму. Позерали на нёго, як од болести міняв фарбу в твари, но помочі му не знали. Михал на хлопів кричав:

„Што стоїте коло мене? Мі уж не поможете! Робте свою роботу коло сыпанця, жебы сьте якнайскоріше го пересунули на нове місто. А главно – мерькуйте веце як я! Я

вам в тій роботі уж не поможу!“

Не хотів, жебы хтось із хлопів го спроваджав домів. Помалы ся обернув і дрібныма кроками пустив ся сам драгов домів. Ішов помалы горі селом. Од болести був цілый зосинітый, аж белавый, і цілый мокрый. Было праві полудне. Вонка був прекрасный ярый, теплий день. Сонце тепло пригрівало. Михал ішов дрібныма кроками. Од болести стукав. Крачав і роззерав ся довкола по селі. Якобы знав, же тот а ёго драга од кума Митра по ёго двір, хоць была міцно боляча, была уж посліднєв ёго драгов, котру селом перешов на своїх ногах. Быв молодой хлоп, в найліпших роках. Але ледва пришов на свій двір. Горі двором ку хыжи, хоць не было далеко, уж не мав сил.

Жена Ганя Михала збачіла стояти серед двору. Позерала на двері, коли хтось в дверях ся обявить. Міцно ся выстрашила. Знала, же штось злого ся стало, кідь Михал такой змукаренный стояв серед двору і не біровав выйти сам до хыжи. Выстрашена прибігла к нёму. Руками хопила коло пасу. Стояла при нім, тримала кілько біровала. Од страху о Михала ціла ся трясла. На ногах не біровала стояти. Выстрашена звідала ся Михала што ся стало. Але од Михала ся уж не дізнала ніч. Ёй Михал на ёй выстрашены вопросы не одповідав. Не прорік ани слово. Од болести не біровав говорити. Выстрашена жена стояла при нім. Чекала, же когось буде відіти іти селом. Жебы могла закликати поміч – Михала вывести до хыжи. Руки і ноги ёй зослабли. Трясли ся. Міцно ся бояла, жебы Михал серед двору не впав. Такого хлопа, як був Михал, сама бы не втримала. На таке штось не хотіла ани думати. В тім часі міг бы собі іщі веце притяжыти.

Пришли сусідове, Михала помогли вывести до хыжи. Ганя понагляла стелити постіль, жебы там положили мужа.

Мусив зношати великы болести, кідь він хлоп як гора, а од болести голосно стукав.

Час ся волік, а болести не попушали. К Михалови пришли далшы сусідове і з родини. Стояли при постелі, позерали на нёго, але помочі не было. До хыжи пришов і кум Митро з далшыма хлопами Михалови повісти, же сыпанець уж стоїть на своїм новім місті. Михал без слова в твари давав наяво, же і він був спокійный, же така робота, котра му запрічінила великы болести, успішно была докінчена.

В селі ся зачінало змерькати, а Михалови не было помочі. Уж був вечур, в хыжи лампы горіли. Люде з села приходили до Калинових хыжи. Другы одходили. Але змірнити болести Михалови не знав ніхто. Михал терпів цілу ніч.

В великих болях над раном Михал выдыхав ся. Умер.

Михаловы робітны руки зістали негыбно лежати на грудях молодого робітного хлопа, котрому іщі требало дале жыти. Велё людей з села было одказаных на їх поміч.

Было велё плачу, жалю і смутку. Нелем родина, але за Михалом смутило ціле село. І зато, же Михалова охота каждому помочі, осиротіла ёго властны діти.

Ганя зістала вдовіцєв. Пять іщі недорослых дітей зістало сиротами, без няньки. Зохабив жену муж, дітей отець. Якраз тогды, коли вітцівску руку і поміч найвеце потребовали.

За свою велику доброту і охоту помагати другим.

Бадательско-літературна і языкознательска творчость Др. Николая Бескида

Николай Бескид був нелем історіком, але тыж літературознателём. Свої роботы так історічного, як і літературного характеру писав і публіковав паралельно. Ёго літературознаТЕЛЬСКИ публікації были публікованы у видавательстві Культурно-освітнього общества Александра Духновіча в Ужгороді у 20 – 30-ых роках 20. стороча. Публікація під назвов „*Духновичи*“ была выдана в Америці (в Гомстеді) у видавательстві редакції „*Американско-русского вѣстника*“ в 1932 році.

Статі літературного характеру были публікованы і в дакотрых новинках, котры выходили в 20 – 30-ых роках 20. стороча на даколишній Підкарпатській Руси, як і в дакотрых календарях выдаваных в Америці про наших родаків.

Н. Бескид з великов прецизностѣв і ёму властнов робітностѣв, у взаємній континуіті зо сполоченсько-культурными і політичними змінами аналізує жывыт і творчость таких визначных особностей русиньской літературы, як: Александер Духновіч, Юлій Ставровскый-Попрадов і Євгеній Фенчик. Каждому з тых авторів літературознаТЕЛЬ приділює окрему увагу, правда, пропорціонально, на нееднакий уровни.

К интензивній літературознаТЕЛЬСКОЙ роботі го іншпировало главно Общество А. Духновіча в Ужгороді в 1924 році, яке го вызвало сполупрацовати. Тогды ся говорило о потребі выдання творів русиньских будителїв. Николай Бескид порозумів, же писменна література зображать духовный і моральный жывыт чоловіка. То є істочник, з якого повинна черпать главно молодеж силу, познання і основы народного формованя. Сповнити вызву не было так легко. Подля нѣго „*К ділу ся треба ставляти нелем з ласков, але і з великов важностѣв. Тяжко то зробити зо дня на день. Тадь з писменной літературы Русинів ся зъявило дуже мало. Не было меценашів, не было грошей на выдаваня. Много матеріалів ся зістало в монастырьских, церьковных архівах, приватных шуфладках, або плісніли на подах фар і школ, або без чувства были вышмарены потомками на потраву мышам, павукам і нетопірам. Много матеріалів ся стратило і были зніщены в часіі 1. і 2. світовой войны.*“

З літературознаТЕЛЬСКИХ творів Н. Бескида обернеме увагу холем на дакотры. Як знаме, найвекшу увагу приділив Н. Бескид нашому будителєви А. Духновічови, котрому присвятив такы творы, як: „*А. В. Духновичъ и его поэзія*“ (Ужгород, 1929), „*Духновичи*“ (Гомстед, США, 1934). У вступній части першой книжки автор пише, же із вшиткых поезій А. Духновіча в тім часі было знамых ёго 112 творів, з того по латиньскы написаны – 3, по мадярьскы – 2, на шарішскім діалекті – 1. Вшиткы остатні были написаны на языку карпатських Русинів. Автор до книжки включів 90 стишків, а матеріал розділив подля тем. Він характерізує особность А. Духновіча, де ся строго дотримував оригіналу. Сама книжка є великов сондов до жывыта, главно до творчости нашого великана, є іншпиративнов як із церьковного боку, так з боку світського.

Находиме ту много пригод, які пережыв будитель час свого плодотворного жывыта, ряд мен людей, які му помагали заложити „*Пряшевское литературное заведение*“ в 1850 році, на челі з єпископом Гаганцём, што выдавало книжки, алманахы.

В „*Духновичах*“ ся Н. Бескид занимать походжінём А. Духновіча. Друга часть книжки є присвячена творчости вообщє. У вступі він пише, же книжка не претендує на учену славу, але представлять скромный вклад до обшырной літературы о А. Духновічови. Ціль книжки є скоріше моральный – збогатити і проглубити знаня о А. Духновічови. Автор по гамлетовскы ся просить, ці жыти, або не жыти Русинам?: „*Де і з кым іти? Што робити і в мені чого? Народ глядять і чекать доктора, чудотворця, але він ся не зъявлять! Природа ся не зрїкать зробити в критичных минутах генія. Але такы ся в жывыті зъявляють рїдко. Місія народных геніїв ся не ограничує лем днями і людським жывытом, але ся односить к цілій будущности народа. А нам, карпатським Русинам, тот геній був даный в особі Духновіча. Зато збыточно чекаме на другого. Бо Духновіч є тым генієм, котрому было предназначене пробудити, просвітити, підбодрити народ під Карпатами до світлой будущности.*“ Він говорить, же „*будительский дух Духновіча жыє і буде жыти до тых часів, поky буде жыти ёго народ.*“

В другій части книжки автор дає характерістіку поетічної і прозаічної творчости А. Духновіча. Він твердить, же Духновіча не мож зарядити ани до єдної лінії літературы в ёго часі. Видиме у нѣго два впливы, а то російських поетів того часу і вплив народной поезії Русинів. Н. Бескид твердить, же в першім ряді го треба поважовати за лірика. Ёго муза є субективна. Він пробовав свої сили в розлічных жанрах. Писав оды, сатіры, гуморістічны стишкы, думы, але найвєце суть знамы ёго творы, які суть написаны під впливом народной поезії. Найвєце ся прославив стишком „*Я Русин был, ем і буду*“, який ся став народнов гімнов карпатських Русинів. Характерістічным знаком ёго творчости, подля Н. Бескида, была внуторна теплота, веселость сердця, щїра любов к своему народу, што жыє під Карпатами. О прозі будителя Н. Бескид пише, же она была частѣв будительской работы нашого великого генія. Прозаічны творы мають народновывовный характер, задачов котрых є практичне служіня народній освіті. Він високо цїнить першый „*Букварь*“, котрый дав народови, який ся зачінав золотыма буквами: „*Мамко, мамко, куп мі книжку...*“ Автор перераховлює в хронологічнім порядку вшиткы ёго прозаічны творы. На кінцю книжки високо оцінює вклад Духновіча до карпаторусиньской літературы і культуры.

Далшым фаворітом Н. Бескида є Юлій Ставровскый-Попрадов, котрому присвятив книгу „*Поэзія Попрадова*“ (Пряшів, 1928), де у вступній части автор пише, же ту суть представлены стишкы найліпшого поета карпатських Русинів, славного Попрадова, котрый сам підкрєслєвав: „*Я книжки стародавны читав і ссав з них одухотворїня*“ („*Воспоминанія Попрадова*“), в основных

• **Нетрадічний портрет історика і отця духовного Др. Н. Бескида в загороді його фары у Легнаві, кідь każde літо звык ся дати остригати накоротко.**

рисах оцінює творчість Попрадова. Автор пише, же половина стишків Попрадова – 24 – ся дістала до книжки першыраз. До того часу не были знамы. Із 45 стишків в оригіналі лем два суть переложены з німецького языка, а то: „Серенада“ і „Зовяле листя“. Матеріал є згрупований подля мотивів творів: любов, природа, отчізна, патріотизм, а на кінцю суть твори різного заміряня.

Далшов книжков Н. Бескида о Поправдові є „**Юлій І. Ставровскій Поправдовъ**“ (Ужгород, 1929). Публікація на 84 сторінках отварає тему родини, перспективи молодости автора, звабління. Далє в книжці суть такы части, як: „**Поправдов на горізонті**“, „**Упаданя**“, „**Карпатський Боян**“, „**Літературне діятельство**“ і „**Значіння Поправдова**“. Як пише Н. Бескид, значіння Ставровского-Поправдова є не в множестві ним написаных творів, а тыж ани не в якості, але в тім, же він повязав культурный жывот Підкарпатської Руси з остатнім культурным руським світом, котрый був одорваний од Підкарпатя іщі в часах татарської навалы.

На кінцю книжки находиме три стишки, які суть присвячены Поправдові. Два з них написав А. Павлович („**Поправдову**“, „**Товаришу поету Поправдову**“), а єден А. Митрак („**Поправдову**“). Вшыткы три твори высоко цінять поетічну ліру Ю. Ставровского-Поправдова і говорять о великій почливості к нєму з боку сучасників-поетів. У публікації найдеме ай портрет Поправдова, єго родини і приятелів, як і факсиміле твору Поправдова „**Сон**“.

Треба повісти, же споминана книжка має велике значіння як з боку літературознавательского, так з боку виховного. Взяла в нашім регіоні а єй автором був чоловік, котрый докладно знав реалії свого народу і свого краю. Тадь писав він о своїм родакові. О тоту книжку ся не могли не операти і далшы бадателі, котры по другій

світовій війні ся занимали творчостєв Поправдова, а то нелем на Словакії, але і за границями.

Н. Бескид ведно з Ф. Арістовом выдав бібліографію творів Євгенія Фенцика „**Хронологический перечень Евгения Андреевича Фенцика**“, часть перша (Ужгород, 1932). Є то публікація, яка перечіслює назвы творів Фенцика і період їх опублікованя од року 1867 аж до року 1903, т. є. до єго кончіны. Тяжко было зробити таку бібліографію, бо Є. Фенцик публікував свої твори нелем на бывшій Підкарпатській Руси, але і в Галічі. Позберати їх было тяжков роботом про обидвох авторів. Наісто ся то виплатило, бо як каждая бібліографія, так і споминана, стала ся главным ключом про штудованя творчости Є. Фенцика. О споминаній бібліографії ся писало і в журналі „**Карпатський світ**“ в році 1932, в ч. 4. Як знаме, в журналі часто резонувала тема А. Духновича і єго творчости (1928 р. – ч. 1, 7, 8; 1929 р. – ч. 1, 4, 5, 7, 8, 9, 10).

Общество А. Духновича в Ужгороді в 30-ых роках высоко оцінило літературознавательську роботу Н. Бескида. Председа общества Євменій Сабов в писмі Н. Бескидови свого часу написав: „*Выдана як поезії А. Духновича, так і Ю. Ставровского-Поправдова ся стали настольными книгами нелем про любителів родной літературы, але книжками про учеників, учітелів, лекторів нашої письменной літературы... Кідь у А. Духновича і Є. Фенцика не грає роль абсолютной творчости, бо была лем єй частєв, Ставровскій-Поправдов є поетом Божой милосердности, зато і зборник єго стишків має велике значіння тым веще, же збератель і редактор Др. Николай Бескид схосновав вшыткы доступны жрідла, котры мають велику ціну...*“

Із языкознавательских творів Н. Бескида є знамый „**Словарь мадярско-русский**“ (Пряшів, 1919). У вступнім слові автор пише, же робив над словником од року 1890 до року 1891, кідь мадярізація проходила повнов силов, зніщуючі вшытко, што не было мадярьске. „*По Добрянськім наступила насилна мадярізація, а тот золотый час Добрянського зістав лем у споминах. Помагали мі із словником членове кружка св. Афанасія, котры ся народили і были вихованы в тім золотім часі А. Добрянського. Хоць были бідны, але честны Русины, котры в тім дусі виховали і свої діти. А може тот мадярізація пробудила в їх молодых душах реакції, і так плоды той работы помогли мі, же словник узрів світло світа. Шкода лем, же аж в році 1919, бо не было добродителів на єго виданя.*“ Автор підкреслює, же словник є присвячений не Мадярам, але Русинам, жебы ім був на ужыток в тім часі. Н. Бескид дякує і учітелєви Пряшівської препарандії Осифови Хромякови за поміч на словнику.

Роботы Н. Бескида заміряны на історію і літературу суть характерістичны великов почливостєв к своему народу, к народным будителям і оцінінєм їх заслуг.

Як золота нитка в єго творчости – од мадярьского періоду через міджівойновий період аж по саму смерть автора ся тягне жывот простого Русина, який жыє в карпатськім регіоні од давных часів. Цілєм Н. Бескида было шырити освіту міджі тыма людми, приближыти історію і культуру, жебы і простый чоловік ся міг стати частєв цивілізованого світа, жебы був на уровни інших народів. Уж з того аспекту Н. Бескид був высокеевропейским історіком. А то не было лем так. Своєв освітов, робітностєв і талантом на чужді языки (добрі знав мадярьский,

німецький, латинський) досяг то, же був добрі підготовлений на таку роботу. Наука, література, історія карпатських Русинів ся стала змыслом його живота. Хоць жив у скромних умовах, фінансних недостатках, одрізаний од світа, але все доказав найти максимум сил, аби ся вертав к фактичному матеріалу з історії і літератури свого народа.

Позитивну оцінку творчості Н. Бескида і його приносу про наше сучасне русинство, яке ся зродило в модерних умовах демократії по році 1989, находиме як у виступах на научних семінарах, так і в пресі з пера визначних культурних діятелів і учених: доц. ПгДр. Андрія Шлепещького, к. н., зналця карпаторусинської літератури (*Народны новинки*, ч. 51 – 52/1992), Др. Марії Мальцовської (виступління на научному семінарі в році 2009 на тему *Обявность сакральной творчости русинських малярів Й. Миклошія-Змія і М. Манковича*), ПгДр. Станіслава Конечного, к. н. (виступління на конференції присвяченій А. Духновичови, організованій в рамках 7. Світового конгресу Русинів у році 2003 в Пряшові на тему *Особность Александра Духновича в творчости Николая Бескида*), і других авторів.

В заключіню в рамках даної теми треба згадати тыж оцінювання творчості Николая Бескида доц. ПгДр. Василем Хомом, к. н., сучасним русинським літературознавцем, на першому научному семінарі реалізованім у зв'язі із 120-річним юбілеєм народжіння Николая Бескида у юнію 2003 року. У своїм рефераті на тему „ПгДр. Николай Бескид – визначный Карпаторусин“ повів і тото: „З роками не стратили свою свіжість і актуальність літературознавчеськы творы Н. Бескида. Зато ся і мы в нашій добі обновленого русинства з вдяков вертаме к ним. Є то наша близка минувость, наша історія і літера-

тура, котру нам треба знати і дале розвивати. То, што было наносом деформованых часів у роботі Н. Бескида, нам бы не мало заваджати в процесі спознавання і хоснованя того, што є і зістане цінне в роботах Н. Бескида на історичны, історично-літературны і други актуалны темы русинської історії, релігії і культури... Ёго принос до русинистікы, до русинської літературы од Александра Духновича до нашої недавньої минувості – є немалый. Він обновив сполоченський і научный інтерес Русинів нелем к народным будителям, але і к їх творчости, котра значно припомогла возроджіню Русинів в сучасности. В тім ёго skutky мож акцептовати як позитивный вклад і до нашого сучасного русинства, яке ся возродило по році 1989. В тім контексті в ёго наслідстві мож найти мотивуючі імпульзы про сучасны потреби Русинів Словаків.”

ЛІТЕРАТУРА:

1. Др. Николай Бескид – історик і літературознаватель карпатських Русинів (1883 – 1947). In: *Вседержавный Русинський Вісник*, V, Будапешт, 2003.
2. МАЛЬЦОВСКА, Марія. Обявность сакральной творбы русинських малярів Й. Миклошія-Змія і М. Манковича. In: *Glosiková, Olga, ed. Rusínske školstvo, kultúra a osveta na Slovensku v rokoch 1919 – 1956. Stav problémy a význam pre súčasný rozvoj kultúry v SR*. Ruthenica Slovaca, 2, Prešov, 2010.
3. *Пряшевщина. Історико-літературный сборник*. Прага, 1948, с. 2002-2006.
4. ХОМА, Василь. ПгДр. Николай Бескид – визначный Карпаторусин. In: *Николай Бескид на благо Русинів*. Зост. Мгр. Гавриіл Бескид. Ужгород: Видавельство В. Падяка, 2005, с. 130-135.
5. ШЛЕПЕЦКИЙ, Андрій. Николай Бескид – карпаторуский історик. In: *Народны новинки*, II, 51-52, 1992.

Prof. PhDr. Júlia DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, DrCs., Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove

FONOLOGICKÝ SYSTÉM SPISOVNEJ RUSÍNČINY Z TYPOLOGICKÉHO HĽADISKA V ŠIRŠOM SLOVANSKOM KONTEXTE¹ (1)

Абстракт

Предметом статьи является конфронтационное описание фонологической системы литературного (карпато)русинского языка в Словакии через призму фонологической системы словацкого и украинского литературных языков. (Карпато)русинский язык принадлежит к новой группе славянских языков, т. н. славянские литературные микроязыки. Теоретико-методологической основой избрана фонологическая типология, которую в соответствии с положениями закона Романа Якобсона о несовместимости политонии языков и консонантной корреляции по мягкости-твердости разработал знаменитый славист Александр Исаченко. На основании названного закона славянские языки дифференцированы на языки крайнего вокалического типа (сербский, хорватский, словенский языки), крайнего консонантического типа (болгарский, белорусский, русский, нижнелужицкий, верхнелужицкий, (карпато)русинский, украинский, польский языки) и на переходный тип (словацкий и чешский языки). Эта тема в славистике новая, до настоящего времени не разработанная. Вместе с тем эта тема очень актуальна, поскольку в фонологических системах некоторых славянских языков переосмыслились связи между системами вокализма и консонантизма, что приводит к перестройке инвентаря вокалических, возможно, и консонантных фонем, как это наблюдается, например, в словацком, чешском, польском литературных языках, а также и в других исследуемых языках.

1.1. Spisovný rusínsky jazyk na Slovensku (nazývaný tiež karpatská rusínčina) patrí do skupiny tzv. slovanských spisovných mikrojazykov, ktorých výskum inicioval A. D. Duličenko z Univer-

zity v Tartu, žiak významného ruského slavistu N. I. Tolstého. Z hľadiska slovenskej slavistiky je iste pozoruhodné, že prvým spisovným mikrojazykom, s ktorým sa autor zoznámil, bola vojvodinská, resp. panónska rusínčina vo Vojvodí-

ne v Srbsku. Hneď úvodom treba poznamenať, že karpatská rusínčina sa z genetického hľadiska zaraďuje do skupiny východoslovanských jazykov, ktorá bola kodifikovaná v roku 1995, kým vojvodinská rusínčina patrí medzi západoslovanské jazyky a status úradného jazyka získala v roku 1974. Z genetického hľadiska vojvodinská rusínčina má všetky základné znaky východoslovanských (južnozemplínskych) nárečí, na ktoré sa v priebehu vývinu jazyka navrstvili javy ukrajinskej a srbskej proveniencie.²

Ako A. Duličenko uvádza, táto téma ho natoľko zaujala, že sa jej venoval v kandidátskej dizertačnej práci, v ktorej predložil opis zvukovej a morfolologickej roviny tohto spisovného mikrojazyka (1974). Neskôr rozšíril predmet svojho výskumu o ďalšie slovanské spisovné mikrojazyky, výsledky ktorého predložil v doktorskej dizertácii (1981).³ Podľa autora sa na prelome 70-tych a 80-tych rokov 20. stor. v slavistike etabloval nový smer – slovanské spisovné mikrojazyky.⁴ Dnes sa už hovorí o tartuskej škole, ktorá sa zameriava na výskum slovanských spisovných mikrojazykov z aspektu genetického i typologického.

Vznik väčšiny slovanských mikrojazykov bol motivovaný spoločensko-politickými zmenami koncom 80-tych a začiatkom 90-tych rokov 20. stor.: spisovný rusínsky jazyk na Slovensku, spisovný lemkovský jazyk v Poľsku, spisovná kašubčina, spisovná bosniančina, spisovná čiernohorčina. O získanie statusu spisovného jazyka sa zatiaľ neúspešne uchádza rusínsky jazyk na Zakarpatskej Ukrajine.

1.2. Domnievame sa, že nie všetky jazyky, ktoré A. Duličenko uvádza v tabuľke slovanských spisovných mikrojazykov, spĺňajú kritériá na zaradenie do tejto skupiny.⁵ Napríklad lašský dialekt autor zaraďuje medzi slovanské spisovné mikrojazyky iba na základe dvoch parametrov (relevantných príznakov): umelecká literatúra (+lyrika, +poviedky). Východoslovanský dialekt zaraďuje medzi slovanské mikrojazyky na základe piatich parametrov (umelecká literatúra: +lyrika, +poviedky; periodická tlač: +časopisy; náboženský život: +cirkev; +osobná korešpondencia), pričom neuvádza podrobnejšie údaje, o ktoré časové obdobie ide. V danom prípade sú sporné aj viaceré príznaky, ktoré autor uvádza iba v zátvorke alebo s otáznikom, napr.: periodická tlač: ?zmiešané vydanie; ?rozhlas; vzdelanie: ?vybrané predmety; ?topografické názvy; (+)vlastné inštitúcie. Z uvedeného vyplýva, že viaceré údaje o východoslovanskom dialekte ako o slovanskom mikrojazyku, o ktoré sa A. Duličenko opiera, nespĺňajú funkciu funkčných parametrov a majú skôr charakter domnienky než relevantného údaje. Podobnej mienky je aj Cz. Czesak, mladý poľský dialektológ, ktorý sa v posledných rokoch venuje poľským periférnym etnolektom a regionálnym jazykom. „Status języka wschodniosłowackiego wydaje się niejasny chyba nawet przyjaźnie witającemu nowe mikrojęzyki prof. A. Duliczence, ponieważ w antologii *Славянские литературные микроязыки. Образцы текстов* rozdział mu poświęcony nosi tytuł *Опыты восточнословацкого литературного языка* (t. II, s. 196-226).⁶ V ďalšej časti A. Czesak vysvetľuje, prečo v niektorých prípadoch nemožno jednoznačne určiť, či ide o texty písané v spisovnom mikrojazyku alebo v dialekte národného jazyka. „Cechą specyficzną funkcjonowania bytów opisywanych jako mikrojęzyki literackie jest pewna dwutorowość odbioru. Dzieła nimi pisane są traktowane zarówno jako teksty pisane dialektem języka większościowego, jak i jako teksty składające się na korpus tekstów literackich tworzącego się języka. Tak właśnie jest z językiem wschodniosłowackim, którego według wielu nie

było i nie ma.”⁷ Pripájame sa k názorom tých bádateľov, ktorí sa domnievajú, že východoslovanský spisovný mikrojazyk nikdy nejestvoval ani nejestvuje. Jestvuje však viacero textov napísaných v 18.–20. stor. v niektorom z východoslovanských dialektov, ktoré sa však pokladajú za pamiatky kultúrneho jazyka na východnom Slovensku.⁸

1.3. Isto je pre mnohých slavistov prekvapujúce, že A. Duličenko zaraďuje medzi slovanské spisovné mikrojazyky aj dva tradičné západoslovanské jazyky: hornú lužickú srbčinu a dolnú lužickú srbčinu, ktoré sa už od čias zrodu slavistiky ako osobitnej vednej disciplíny koncom 18. stor. uvádzajú v rodine slovanských jazykov ako dva osobitné jazyky, ktorých tradícia spisovnosti siaha do 16. stor.⁹ Je pravda, že v dôsledku silného germanizačného tlaku už od 12. stor. sa hornolužické i dolnolužické jazykové územie neustále zmenšuje, v dôsledku čoho tieto jazyky majú status menšinových jazykov v Spolkovej republike Nemecko. Kým horná lužická srbčina pomerne dobre odoláva vonkajším vplyvom nemeckého jazyka, dolná lužická srbčina doslova zápasí o status spisovného jazyka a v posledných dvoch desaťročiach prebieha proces revitalizácie jazyka.¹⁰

Napokon v tabuľke slovanských spisovných mikrojazykov A. Duličenko zabudol uviesť (horno)sliezsky etnolekt v Poľsku, ktorý sa v posledných dvoch desaťročiach vydal na cestu získania statusu regionálneho jazyka.¹¹ Autor si bol vedomý toho, že všetkých desať základných a osemnásť vnútorných príznakov, na základe ktorých vymedzuje jednotlivé mikrojazyky, spĺňa iba vojvodinská rusínčina.¹² Na druhom mieste je to spisovný rusínsky jazyk na Slovensku, spĺňajúci podľa A. Duličenkova takmer všetky funkčné parametre. Tu však treba doplniť aj ďalšie parametre, ktoré spisovná rusínčina na Slovensku v súčasnosti spĺňa a ktoré autor neuvádza: +televízne vysielanie (v rámci národnostného magazínu), vzdelanie (školy: +základné, +stredné, +gymnázium), +topografické názvy (názvy obcí) a +preklad Nového zákona. Na rozdiel od vojvodinskej rusínčiny, ktorá je vo Vojvodine v Srbsku vyučovacím jazykom na všetkých typoch škôl, na východnom Slovensku sa po rusínsky učia žiaci iba vybrané predmety. Na treťom mieste je to spisovná kašubčina, ktorá sa vymedzuje ako spisovný slovanský mikrojazyk na základe väčšiny parametrov (s výnimkou kritéria periodická tlač: -ročenky, školy: -stredné, -gymnázia, ?triedy, ?všetky predmety, -administratíva).

V tabuľke je medzi mikrojazykmi zahrnutý aj tzv. západopodleský jazyk, ktorý A. D. Duličenko charakterizuje ako „западнополесский язык, в начале XXI в., правда, начинающий сдавать позиции по причинам субъективного характера”.¹³ V tomto kontexte je zaujímavý postreh A. Czesaka týkajúci sa genézy snahy o kodifikáciu spisovnej podleskej reči na poľsko-bieloruskom pomedzí: „W 2005 r. w czasopiśmie *„Czasopis”* ukazał się tekst Jana Maksimiuka *Ustawa i moja mowa*. Powołując się na polską ustawę o mniejszościach narodowych i etnicznych i języku regionalnym, wzywa on – nieco żartem – do wprowadzenia do literatury mowy mieszkalców Podlasia jako języka urzędowego.... Warto zastanawiać się nad fundamentami własnych przekonań i sądów oraz poddawać je krytyce, stale też zapytywać się, czy służba narodowi (lub umiłowanemu językowi) nie koliduje ze służbą prawdzie.”¹⁴ Táto myšlienka má širšiu platnosť, lebo pri vedeckom výskume akejkoľvek témy autor vždy musí mať na pamäti vedecké fakty. Známy je výrok Josefa Dobrov-

ského, patriarchu slavistiky, ktorý nadobudol povahu aforizmu: „Říkat neohroženě pravdu, pouhou, nahou, nepřikrášlenou pravdu je mým hlavným úmyslem.“¹⁵

2.1. Spisovný rusínsky jazyk bol kodifikovaný na základe východnej časti rusínskych dialektov, tzv. východozemplínskych nárečí, ležiacich v oblasti Laboreckej vrchoviny na severovýchodnej časti východného Slovenska v poriečí riek Výrava, Uda a Pčolinka. Ide o územie vymedzené týmito východorusínskymi obcami: Svetlice, Vyšná Jablonka, Nižná Jablonka, Osadné, Zbojné, Hostovice, Parihuzovce, Čukalovce, Nechválova Polianka, Pčoliné, Pichne a Zubné, ktoré sú administratívne začlenené do okresov Medzilaborce, Humenné a Snina.¹⁶ To znamená, že v spisovnej rusínčine na Slovensku sa vyskytujú tie javy, ktoré sú charakteristické pre východnú časť rusínskych nárečí.

Z hľadiska slovensko-rusínskych a poľsko-rusínskych jazykových kontaktov sa javy (východo)slovenskej a poľskej proveniencie koncentrovane vyskytujú v západnej časti rusínskych nárečí, kým východná časť, ktorá na pomedzí Slovenska a Ukrajiny (Zakarpatská Ukrajina) prechádza v súvislé pásмо rusínskych zakarpatských nárečí, je pomerne archaická, lebo sa v nej vyskytujú mnohé periférne javy, ktoré pomáhajú pri rekonštrukcii najstarších dejín rusínskeho jazyka ako východoslovanského jazyka.¹⁷ Kardinálnou izoglosou, oddelujúcou západnú časť od východnej časti rusínskych nárečí na slovenskej i poľskej strane, je ustálenie prízvuku na predposlednej slabike slova v západnej časti rusínskeho areálu, kým vo východnej časti rusínskych nárečí sa zachoval pôvodný voľný a pohyblivý prízvuk. Hranica tejto izoglosy prebieha v poriečí riek Olka – Chotčanka – Laborec na slovenskej strane a rieky Oslava na poľskej strane.¹⁸ Do skupiny javov, ktoré sa v rusínskych nárečiach vyvinuli v procese slovensko-rusínskej a poľsko-rusínskej jazykovej interferencie, patrí aj zmena pôvodných palatalizovaných sykaviek *s'*, *z'* na palatálne *ś*, *ź*. Vplyv slovenských nárečí zasiahol iba rusínske nárečia v západnej časti (na Spiši a v Šariši), kým v rusínskych nárečiach na Zemplíne (približne na východ od Svidníka a Gíraltoviec) sa udržali pôvodné palatalizované sykavky *s'*, *z'*, ktoré sú charakteristické aj pre spisovný rusínsky jazyk na Slovensku. V lemkovských nárečiach na poľskej strane zmena palatalizovaných na palatálne zasiahla celý rad sykaviek: *s'*, *z'*, *c'*, *z'* > *ś*, *ź*, *ć*, *ź* a tento diferenčný znak je charakteristický aj pre spisovný lemkovský jazyk v Poľsku.¹⁹

V západnej časti rusínskych nárečí na slovenskej strane a v celej bývalej lemkovskej oblasti na poľskej strane sa vplyvom slovenských (spišských a šarišských) a poľských nárečí vykonala zmena obojperného *u'* na pernozubné *v* na začiatku slova pred spoluhláskou. Preto konsonant *v* v uvedenej pozícii podlieha znelostnej neutralizácii a realizuje sa ako *f*, napr.: 'fč'era, f_хызы.²⁰

2.2. A. Isačenko vo svojej klasifikácii slovanských jazykov z hľadiska fonologickej typológie rozdelil slovanské jazyky na tri typy: (1) **krajný vokálny typ**, (2) **krajný konsonantický typ** a (3) **prechodný typ** medzi krajným vokálnym a krajným konsonantickým typom.²¹ Analyzujúc vzťahy medzi vokálnym a konsonantickým podsystemom, vidí istú zákonitosť v tom, že jazyky s rozvinutým vokalizmom majú nerozvinutý konsonantizmus, a, naopak, jazyky s rozvinutým konsonantizmom majú pomerne jednoduchý vokalizmus. Vnútorne, štruktúrne súvislosti medzi rozvinutým konsonantizmom a nerozvinutým vokalizmom, resp. naopak, spočívajú v spo-

ločnom slovanskom základe. Tie jazyky, v ktorých sa zachovala konsonantická mäkkostná korelácia (v bulharčine, bieloruštine, ruštine, dolnej lužickej srbčine, hornej lužickej srbčine, ukrajinčine, poľštine), patria ku konsonantickému typu. A tie slovanské jazyky, v ktorých sa zachovali praslovanské intonácie a kvantita (srbčina, chorvátčina a slovinčina) majú rozvinutý vokalizmus, preto sa zaraďujú ku krajnému vokálnemu typu.²² Slovenčina patrí medzi prechodný typ jazykov, pretože má pomerne rozvinutý vokalizmus (15 vokálov) a menej rozvinutý konsonantizmus (27 konsonantov). K prechodnému typu jazykov patrí aj spisovná čeština (13 vokálov : 26 konsonantov).²³ Za vnútornú štruktúrnú príčinu uvedeného javu pokladá (v intenciách fonologického zákona formulovaného R. Jakobsonom) **inkompatibilitu, t. j. nezlučiteľnosť polytónie jazykov a konsonantickej mäkkostnej korelácie**.

Naša analýza sa opiera o najnovšie výsledky výskumu jazykovej teórie a praxe a v mnohých prípadoch koriguje, dopĺňa a spresňuje údaje o fonologickom systéme skúmaných jazykov. Preto počty vokálnych a konsonantických foném, ktoré A. Isačenko vo svojej fonologickej klasifikácii uvádza, vo väčšine prípadov nezodpovedajú dnešnému stavu. V prípade fonologického systému spisovnej rusínčiny ide o úplne nový opis tohto slovanského mikrojazyka v konfrontácii so slovenčinou a ukrajinčinou, ktorý predkladáme slavistickej verejnosti.

2.3. Podľa prvej klasifikácie, ktorá zohľadňuje prítomnosť/neprítomnosť prozodických dištinkčných príznakov, spisovná rusínčina predstavuje **monotonický typ jazyka s dynamickým prízvukom**, ktorého hlavnou zložkou je **sila**. Preto sa rozlišujú vokály v prízvučnej a neprízvučnej pozícii, pričom v neprízvučnej pozícii vokály v rusínčine nepodliehajú redukcii ako napríklad v ruštine alebo v bieloruštine, ale podobne ako v spisovnej ukrajinčine nastáva zmena v mieste artikulácie niektorých vokálov. V dôsledku posunu artikulácie vokálov v neprízvučných pozíciách, resp. v závislosti od pozície pred nasledujúcim konsonantom fonémy /e, o/ podliehajú kvalitatívnej zmene, ktoré sa v rusínskej transkripcii zapisujú ako zúžené vokály [ĕ, ô], napr.: боло́то – в боло́ті [в_бôłô't'i], ко́па – в ко́пі [в_кô'pi], о́тець [ô'têc'], це́рьков [t͡s'êrkôj], ба́ба – з ба́бов [з_ 'бабôj].

Prízvuk v spisovnej rusínčine podobne ako v ukrajinčine, bieloruštine a ruštine je **voľný a pohyblivý** a má dištinkčívnu, čiže význam rozlišujúcu platnosť. Prízvuk nie je viazaný na jednu slabiku, ako je to v prípade stáleho prízvuku (napríklad v slovenčine, češtine alebo v poľštine), ale sa môže vyskytovať na rôznych morfédoch flektívnych tvarov, napr.: мукá (із зерна) – му́ка (тяжба, трапа, смуток), за́мок (в дверях) – замо́к (є мокрый од дождю, воды), же́на (ном. sg. fem.) – же́ну (akuz. sg.), же́ну (1. os. sg. od neurčitku гнати), на бе́рези (lok. sg. mask. бе́рег) – на бе́рези (lok. sg. fem. бе́ре́за).²⁴

Podľa **druhého fonologického zákona**, ktorý tiež formuloval Roman Jakobson, platí **inkompatibilita voľnej kvantity a voľného prízvuku, t. j. nezlučiteľnosť týchto dvoch prozodických dištinkčných vlastností**.²⁵ Uvedený zákon sa opiera o skutočnosť, že zvukový systém tých slovanských jazykov, v ktorých dištinkčívnu funkciu má kvantita (v slovenčine, češtine, srbčine, chorvátčine a slovinčine) neumožňuje využiť v totožnej fonologickej funkcii aj prízvuk. A, naopak, v jazykoch, v ktorých má dištinkčívnu funkciu voľný (a pohyblivý) prízvuk (rusínčina, ukrajinčina, bieloruština, ruština, bulharčina), sa neuplatňuje v totožnej funkcii voľná

квантита. Прозодická charakteristika spisovnej rusínčiny ako monotonického jazyka s voľným (a pohyblivým) prízvukom a spisovnej slovenčiny ako monotonického jazyka s voľnou kvantitou potvrdzuje zákon o inkompatibilite voľnej kvantite a voľného prízvuku

2.3.1. V porovnaní so slovenčinou spisovná rusínčina má pomerne jednoduchý vokálny systém pozostávajúci zo siedmich foném /i, y, ɨ, e, o, a, u/, ktorý je však bohatší než vokálny systém spisovnej ukrajinčiny o fonému /ɨ/. Šesťčlenný vokálny podsystem má aj spisovná ruština a bieloruština, kde je vokál /y/ strednou (centrálnou) hláskou, kým v ukrajinskom jazyku sa pokladá za vokál predného radu, ktorý však ako striednica za psl. i, y má inú distribúciu.²⁶

Uvedených sedem vokálov v rusínčine možno ďalej rozdeliť podľa posunu jazyka v horizontálnom smere na päťradový

systém: predné /i, e/, predo-stredné /y/, stredné /a/, stredo-zadné /ɨ/ a zadné /u, o/. Podľa posunu jazyka vo vertikálnom smere vokály v spisovnej rusínčine predstavujú štvorstupňový systém: vysoké /i, u/, stredo-vysoké /y, ɨ/, stredné /e, o/ a nízke /a/.²⁷

Vokálny systém spisovnej ukrajinčiny podľa pohybu jazyka v horizontálnej polohe je na rozdiel od spisovnej rusínčiny dvojradový, to znamená, že v spisovnej ukrajinčine sú iba predné /i, y, e/ a zadné vokály /u, o, a/. Nerozlišuje sa rad stredných (centrálnych) vokálov, ktorý poznáme v slovenčine /a/, ruštine /y, a/ alebo bieloruštine /y, a/. Podľa pohybu jazyka vo vertikálnom smere sa vokálny systém spisovnej ukrajinčiny člení na štyri stupne: vysoké /i, u/, vysoko-stredné /y/, stredné /e, o/, nízke /a/.²⁸

LITERATÚRA

- BARTKO, Ladislav. Poznámky k problematike vzťahu etnická identita – jazyk – vierovyznanie (Na materiáli výskumov nářečí Slováků na Zakarpatskej Ukrajině). In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Ed. Š. Šutaj. Prešov: Univerzum, 2005, s. 252-256.
- CZESAK, Artur. Góralski i śląski – mikrojęzyki literackie in statu nascendi? In: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. – *Slavica Tartuensia*. VII. Red. A. D. Дуличенко – С. Густавсон. Тарту: Тартуский университет – Кафедра славянской филологии, 2006, с. 360-385.
- CZESAK, Artur. Współczesne próby tworzenia, opisu i kodyfikacji nowych języków słowiańskich (górnoszląski, wschodnioszląski, pudłańska mowa). In: *Slovensko-slovanské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník 6. Ved. red. J. Dudášová-Kriššáková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2007, s. 246-258.
- DEJNA, Karol. *Dialekty polskie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973. 283 s. + 70 map.
- DOBROVSKÝ, Josef. *Podrobná mluvnice jazyka českého v redakcích z roku 1809 a 1819*. Praha: V generální komisi nakladatelství Melantrich, 1940. 993 s.
- DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny české řeči a literatury*. Z něm. originálu Geschichte der Böhmischen Sprache und Literatur (1792) přeložil, k vydání připravil a úvodní studii napsal Dr. Benjamin Jedlička. Praha: Československý spisovatel, 1951. 191 s.
- DOBROVSKÝ, Josef. *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*. Prag, 1822.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. *Kapitoly zo slavistiky*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Monografia 27. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. 187 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. *Kapitoly zo slavistiky. II*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Monografia 95. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2008. 312 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. Fonologický systém hornej lužickej srbčiny a dolnej lužickej srbčiny z typologického hľadiska v širšom (západo)slovanskom kontexte. In: *Slavica Slovaca*, 45, 2010, s. 115-123.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. Fonologický systém spisovnej češtiny z typologického hľadiska v širšom slovanskom kontexte. In: *Slavica Slovaca*, 47, 2012, s. 3-18.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич. *Славянские литературные микроязыки. Вопросы формирования и развития*. Таллин: Валгус, 1981.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич et al. *Славянские литературные микроязыки. Образцы текстов. Т. I-II*. Tartu 2003-2004.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич. Современное славянское языкознание и славянские литературные микроязыки. In: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. – *Slavica Tartuensia*. VII. Red. A. D. Дуличенко – С. Густавсон. Тарту: Тартуский университет – Кафедра славянской филологии, 2006, с. 22-46.
- HORÁLEK, Karel. *Úvod do studia slovanských jazyků*. Praha: Československá akademie věd, 1962. 535 s.
- ISAČENKO, Alexander Vasilievič. Versuch einer Typologie der slawischen Sprachen. In: *Linguistica Slovaca*, I, 1939 – 1940, s. 64 – 76.
- ИСАЧЕНКО, Александр Васильевич. Опыт типологического анализа славянских языков. In: *Новое в л??.?.?.?.?.?.?. III. ингвистике. III*. Москва: Издательство иностранной литературы, 1963, с. 106 – 121.
- JAKOBSON, Roman. Ueber die phonologische Sprachbünde. In: *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, 4, 1931, s. 232-238.
- КОПОРОВА, Кветослава. Орфоенічна характеристика русинського мови на межі виходославянських і западославянських лінгво-культурних контактів (З основних принципів русинської висловності). Dizertačná práca. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2012. 119 s.
- КОСТРУБА, Петро Петрович – ПРОКОПОВА, Лариса Іванівна et al. *Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика*. За ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969. 435 стор.
- KRÁL, Ábel – SABOL, Ján. *Fonetika a fonológia*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989. 390 s.
- ЛАТТА, Василь. О классификации украинских говоров. In: *Наукові записки*. 8-9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. Гол. ред. М. Новак. Пряшів: 1979 – 1981, стор. 119-130.
- ЛАТТА, Василь. *Атлас українських говорів Східної Словаччини*. Видання перше.

- Наукове і картографічне доопрацювання та упорядкування. 3. Ганудель – І. Ріпка – М. Сополіга. Братіслава: Словацьке педагогічне видавництво – Відділ української літератури в Пряшеві, 1991. 552 стор.
- МЕДІШИ, Гелена – ФЕЙСА, Михайло. Войводянські Руснаці: Стан і перспективи розвитку у культурі, мові і освіті. In: *Studium Carpatho-Ruthenorum 2012. Штудії з карпаторусиністики*. Ед. К. Копорова. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшеві – Інститут русинського мови і культури, 2012, с. 19-42.
- MISTRÍK, Jozef et al. *Encyklopédia jazykovedy*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1933. 515 s.
- ПАНЬКЕВИЧ, Иван. З морфології мови села Завадки на південній Сіші на Словаччині. In: *Sborník Matice slovenskej*. 15. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1937, s. 48-53.
- ONDRUŠ, Šimon – SABOL, Ján. *Úvod do štúdiu jazykov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1981. 320 s.
- PAULINY, Eugen. *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983. 253 s.
- ПЛІШКОВА, Анна – ЯБУР, Василь. *Сучасний русинський списовний мови (Високошкольські учебні тексти)*. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшеві – Інститут русинського мови і культури, 2009. 212 с.
- ПЛІШКОВА, Анна – ЯБУР, Василь. Пряшівська Русь. In: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русинський мови*. Red. naukowy P. R. Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, s. 147-209.
- POPOWSKA-TABORSKA, Hanna. *Kaszubszczyzna*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. 112 s.
- STANISLAV, Ján. Zo sloveník J. Dobrovského. In: *J. Dobrovský 1753 – 1829. Sborník studií k dvoustému výročí narození*. Ved. red. B. Havránek a J. Dolanský. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1953, s. 121-129.
- STIEBER, Zdzisław. *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny*. Zeszyt I-VIII. Łódź: Zakład im. Ossolińskich we Wrocławiu, 1956 – 1964.
- STIEBER, Zdzisław. *Dialekt Łemków. Fonetyka i fonologia*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982, s. 7.
- ŠAFÁRIK, Pavol Jozef. *Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nářečí. Spisy Pavla Jozefa Šafárika. Zväzok 1*. (Z nemeckého originálu Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, Budín 1826, přeložili, ediční pripravili a poznámky napsali doc. Dr. Valéria Betáková, CSc., a PhDr. Rudolf Beták, CSc.). Košice: Vydalo Východoslovenské vydavateľstvo Košice pre Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v roku, 1992. 416 s.
- ŠTEF, Mikuláš. Konfrontácia slovenčiny s ukrajinčinou. In: *Slovakistické štúdie*. Zost. J. Mistrík. Martin: Matica slovenská, 1985, s. 313.
- ŠTOLC, Jozef. *Slovenská dialektológia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Veda, 1994. 179 strán + 37 map.
- ТОЦЬКА, Ніна Іванівна. *Сучасна українська літературна мова*. За редакцією А. П. Грищенка. 2-ге видання. Київ: Вища школа, 1997. 493 стор.
- ВАНЬКО, Юрій. Класифікація і головні знаки карпатських русинських діалектів. In: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русинський мови*. Red. naukowy P. R. Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, s. 67-85.
- VÍRA, Josef. Hláskosloví osturňského hovorů. In: *Sborník Matice slovenskej*. 8. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1930, s. 69-124.

POZNÁMKY

- 1 Text je výstupom z dvoch výskumných projektov: (1) VEGA MŠ SR č. 1/0235/11 *Dynamické procesy v súčasnej jazykovednej slavistike* (2011 – 2013). (2) Agentúra MŠ SR pre štrukturálne fondy EÚ. *Inovácia jazykového vzdelávania na PU s dôrazom na jazyky národnostných menšín* (2013 – 2014), OPV-2012/1.2/05-SO-RO: Podpora zlepšenia kvality VŠ a SAV.
- 2 МЕДІШИ, Гелена – ФЕЙСА, Михайло. Войводянські Руснаці: Стан і перспективи розвитку у культурі, мові і освіті. In: *Studium Carpatho-Ruthenorum 2012. Штудії з карпаторусиністики*. Ед. К. Копорова. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшеві – Інститут русинського мови і культури 2012, с. 19-42.
- 3 Prvý pokus o štandardizáciu jazyka vojvodinských Rusínův sa uskutočnil v roku 1923, keď vyšla tlačou *Граматика бачваньско-рускей бешеди* od G. Kostelníka. Slovenskí bádatelia [E. Pauli-

ny (1983, s. 154-158), J. Štolc (1994, s. 133-139), L. Bartko (2005, s. 253-254)] sa domnievajú, že vo vývine etnickej identity vojvodinských Rusnákov rozhodujúci vplyv zohralo ich vierovyznanie. Napriek tomu, že ich spisovný jazyk z genetického hľadiska má všetky základné systémové znaky východoslovenských (juhozemplínskych) nárečí a že ich predkovia sa vysťahovali na Dolnú zem v polovici 18. stor. zo slovenského jazykového územia v južnom Zemplíne (obec Kerestur, dnes Zemplínska Teplica okr. Trebišov), pokladajú sa za Rusnákov a svoj spisovný jazyk nazývajú lingvonymom **войводянски руски (руснаци) язык**.

Lexéma **ruský** s významom „gréckokatolícky“ sa vyskytuje aj vo viacerých názvoch východoslovenských obcí, napr. Ruská Bystrá, Ruská Kajňa, Ruská Nová Ves, Ruská Voľa, Ruská Volová, Ruský Hrabovec, Ruský Kazimír a pod. Ako regionalizmus sa používa v spojeniach **ruská cerkev (ruská cerkov)** „gréckokatolícky chrám“, **ruský pop** „gréckokatolícky kňaz“, **ruské sviatky** (nár. ruske sveta) „sviatky, ktoré veriaci gréckokatolíckeho vierovyznania svätili podľa juliánskeho kalendára“. Sémantická štruktúra lexémy **ruský** s pôvodným významom „gréckokatolícky“ v reči vojvodinských Rusnákov, ktorí si nositelia tohto jazyka priniesli zo svojej starej vlasti, sa rozšírila o nový význam „rusínsky“.

Porov. DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. *Kapitoly zo slavistiky. II. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Monografia 95*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2008, s. 178-188.

BARTKO, Ladislav. Poznámky k problematike vzťahu etnická identita – jazyk – vierovyznanie (Na materiáli výskumov nárečí Slovákov na Zakarpatskej Ukrajine). In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Ed. Š. Šutaj. Prešov: Univerzum, 2005, s. 253, 254.

PAULINY, Eugen. *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983, s. 154.

ŠTOLC, Jozef. *Slovenská dialektológia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Veda, 1994. 179 strán + 37 máp.

3 ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич. *Славянские литературные микроязыки. Вопросы формирования и развития*. Таллин: Валгус, 1981.

4 ДУЛИЧЕНКО, А. Д. Современное славянское языкознание и славянские литературные микроязыки. In: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. – *Slavica Tartuensia*. VII. Ред. А. Д. Дуличенко – С. Густавссон. Тарту: Тартуский университет Кафедра славянской филологии, 2006, с. 22-46.

5 DULIČENKO, A. D. c. d., 2006, s. 42.

6 ДУЛИЧЕНКО, А. Д. et al. *Славянские литературные микроязыки Образцы текстов*. Т. I-II. Тарту, 2003 – 2004.

7 CZESAK, Artur. Współczesne próby tworzenia, opisu i kodyfikacji nowych języków słowiańskich (górnosłowacki, wschodniosłowacki, pudłańska mowa). In: *Slovensko-slovenské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník 6*. Ved. red. J. Dudášová-Kriššáková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2007, s. 251.

8 Porov. PAULINY, Eugen *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983, s. 151-158.

9 DOBROVSKÝ, Josef. *Podrobná mluvnice jazyka českého v redakcích z roku 1809 a 1819*. Praha: Melantrich, 1940. 993 s.

DOBROVSKÝ, Josef. *Dějiny české řeči a literatury*. Přeložil, k vydání připravil a úvodní studii napsal Dr. Benjamin Jedlička. Praha: Československý spisovatel, 1951. 191 s.

DOBROVSKÝ, Josef. *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*. Prag, 1822.

ŠAFÁRIK, Pavol Jozef. *Dejiny slovenského jazyka a literatury všetkých nárečí. Spisy Pavla Jozefa Šafárika. Zväzok 1*. (Z nemeckého originálu *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, Budín: 1826, preložili, edične pripravili a poznámky napísali doc. Dr. Valéria Betáková, CSc., a PhDr. Rudolf Beták, CSc.). Košice: Vydalo Východoslovenské vydavateľstvo Košice pre Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v roku 1992. 416 s.

HORÁLEK, Karel. *Úvod do studia slovanských jazyků*. Praha: Československá akademie věd, 1962, s. 328-329, 357-359, 401-404.

10 DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. Fonologický systém hornej lužickej srbčiny a dolnej lužickej srbčiny z typologického hľadiska v širšom (západo)slovanskom kontexte. In: *Slavica Slovaca*, 45, 2010, s. 115-123.

11 CZESAK, Artur. Góralski i śląski – mikrojęzyki literackie in statu nascendi? In: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. – *Slavica Tartuensia*. VII. Ред. А. Д. Дуличенко – С. Густавссон. Тарту: Тартуский университет Кафедра славянской филологии, 2006, с. 360-385.

12 Uvádzame príznaky z funkčnej matrice, ktoré A. Duličenko zhrnul do desiatich základných a osemnástich vnútorných podrobnejších parametrov pri vymedzovaní slovanských spisovných mikrojęzykov: (1) umelecká literatúra (lyrika, poviedky, romány), (2) masovokomunikačné prostriedky (periodická tlač: noviny, časopisy, ročenky, miešané vydanie), rozhlas, televízia; (3) vzdelanie (školy: základné, stredné, gymnázium), triedy, všetky predmety, vybrané predmety, univerzita; (4) administratíva, (5) veda, (6) náboženský život (cirkev, preklad Biblie), (7) vlastné inštitúcie, (8) divadlo, (9) topografické názvy, (10) osobná korešpondencia. (Porov. A. Duličenko, 2006, s. 42).

13 ДУЛИЧЕНКО, А. Д. Современное славянское языкознание и славянские литературные микроязыки. In: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. – *Slavica Tartuensia*. VII. Ред. А. Д. Дуличенко – С. Густавссон. Тарту: Тартуский университет – Кафедра славянской филологии, 2006, с. 44.

14 CZESAK, Artur. Współczesne próby tworzenia, opisu i kodyfikacji nowych języków słowiańskich (górnosłowacki, wschodniosłowacki, pudłańska mowa). In: *Slovensko-slovenské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Slavistický zborník 6*. Ved. red. J. Dudášová-Kriššáková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2007, s. 256.

15 STANISLAV, Ján. Zo sloveník J. Dobrovského. In: *J. Dobrov-*

ský 1753 – 1829. Sborník studií k dvoustému výročí narození. Ved. red. B. Havránek a J. Dolanský. Praha: nakladatelství ČSAV, 1953, s. 6.

16 Porov. ПЛІШКОВА, Анна – ЯБУР, Василь. *Сучасний русинський списовний язык (Высокошкольські учебні тексти)*. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшіві Інститут русинського языка і культури, 2009, с. 4.

17 Na základe poľsko-sovietskej zmluvy z roku 1944 bola väčšia časť lemkovského obyvateľstva z juhovýchodného Poľska vysídlená na Ukrajinu. Druhá časť bola presídlená roku 1947 do severných a západných oblastí Poľska. V dôsledku toho na poľskej časti pôvodných lemkovských dialektov takmer už nikto nehovorí po lemkovsky a v súčasnosti hnutie za obnovu pôvodného lemkovského regiónu (tzv. Lemkoviны) predstavuje proces revitalizácie. Základné znaky pôvodných lemkovských nárečí s presahom do rusínskej oblasti na východnom Slovensku sú podrobne opísané v lingvogeografickom diele *Atlas językowy dawnej Lemkowszczyzny. (Zeszyt I – VIII)* od poľského bádateľa Z. Stieberta (1956 – 1964), ktorý v druhej polovici tridsiatych rokov 20. stor., čiže krátko pred vypuknutím druhej svetovej vojny, uskutočnil výskum dialektov v tomto regióne.

18 STIEBER, Zdzisław. *Dialekt Lemków. Fonetyka i Fonologia*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982, s. 7.

ЛАТТА, Василь. О классификации украинских говоров. In: *Наукові записки*. 8-9. Пряшів: Культурний союз українських трудящих у ЧССР. Гол. ред. М. Новак, 1979 – 1981, стор. 119-130.

19 ЛАТТА, Василь. *Атлас українських говорів Східної Словаччини*. Bratislava-Prešov: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – odbor ukrajinskej literatúry v Prešove, 1991, m. 8.

20 Neutralizáciu v na f vnútri slova pred spoluhláskou a na konci slabiky pozná iba nárečie Osturne na Spiši, ktoré tvorí rusínsku enklávu v goralskom jazykovom prostredí, a nárečie Závadky, ktoré tvorí rusínsku enklávu v slovenskom (spišskom) jazykovom prostredí, napr.: žefka, 'ufca, 'rokof (Osturná), 'd'fka (Závadka). Porov. VÍRA, Josef. Hlásokosloví osturnského hovoru. In: *Sborník Matice slovenskej*. 8. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1930, s. 99;

ПАНЬКЕВИЧ, Иван. З морфології говору села Завадки на південнім Спиші на Словаччині. In: *Sborník Matice slovenskej*. 15. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1937, s. 52.

ЛАТТА, Василь. *Атлас українських говорів Східної Словаччини*. Bratislava-Prešov: Slovenské pedagogické nakladateľstvo odbor – ukrajinskej literatúry v Prešove, 1991, m. 31.

STIEBER, Zdzisław. *Atlas językowy dawnej Lemkowszczyzny. Zeszyt I – VIII*. Łódź: Zakład im. Ossolińskich we Wrocławiu, 1964, m. 412.

Aktuálna klasifikácia rusínskych nárečí v celom karpatskom areáli (na východnom Slovensku, v juhovýchodnom Poľsku, na Zakarpatskej Ukrajine, v časti rumunského Marmarošu a v niektorých lokalitách v Maďarsku) s podrobným prehľadom hlavných diferenčných znakov rusínskych dialektov na jednotlivých jazykových rovinách je podrobne spracovaná v štúdií:

ВАНЬКО Юрай. Класифікація і головні знаки карпатських русинських діалектів. In: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русинський язык*. Red. nauk. prof. P. R. Magosci. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, s. 67-85.

21 ISAČENKO, Alexander Vasilievič. *Versuch einer Typologie der slawischen Sprachen. – Linguistica Slovaca*. I., 1939 – 1940, s. 64-76.

ИСАЧЕНКО, Александр Васильевич. Опыт типологического анализа славянских языков. In: *Новое в лингвистике*. III. Москва: Издательство иностранной литературы, 1963, с. 106-121.

JAKOBSON, Roman. Ueber die phonologische Sprachbünde. In: *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, 4, 1931, s. 238.

22 A. Isačenko zaraďuje ku vokalizkému typu jazykov aj kašubčinu. Podľa najnovších výskumov poľských dialektológov sa v severnej kašubčine vyskytuje voľný a pohyblivý prízvuk, ktorý je výrazne zasiahnutý tvaroslovnou analógiou. Smerom zo severu na juh stopy voľného prízvuku zanikajú, čo vedie k jeho stabilizácii buď na prvej, buď na predposlednej slabike. Podrobnejšie:

DEJNA, Karol. *Dialekty polskie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973, s. 238.

POPOWSKA-TABORSKA, Hanna. *Kaszubszczyzna*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980, s. 30-31.

23 DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. *Kapitoly zo slavistiky. II. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Filozofická fakulta, 2008, s. 128-162.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, J. Fonologický systém hornej lužickej srbčiny a dolnej lužickej srbčiny z typologického hľadiska v širšom kontexte (západo)slovanských jazykov. In: *Slavica Slovaca*, 45, 2010, s. 115-123.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, J. Fonologický systém spisovnej češtiny z typologického hľadiska v širšom slovanskom kontexte. In: *Slavica Slovaca*, 47, 2012, s. 3-18.

24 ПЛІШКОВА, Анна – ЯБУР, Василь. *Сучасний русинський списовний язык (Высокошкольські учебні тексти)*. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшіві – Інститут русинського языка і культури, 2009, с. 14.

25 JAKOBSON, Roman. Ueber die phonologische Sprachbünde. In: *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, 4, 1931, s. 238.

26 ŠTEC, Mikuláš. Konfrontácia slovenčiny s ukrajinčinou. In: *Slovakistické štúdie*. Zost. J. Mistrík. Martin: Matica slovenská, 1985, s. 313.

27 ПЛІШКОВА, Анна – ЯБУР, Василь. *Сучасний русинський списовний язык (Высокошкольські учебні тексти)*. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшіві – Інститут русинського языка і культури, 2009, с. 10.

28 28 ТОЦЬКА, Ніна Іванівна. *Сучасна українська літературна мова*. За редакцією А. П. Грищенка. 2-ге видання. Київ: Вища школа, 1997, стор. 54.

(Закінчення в далішій частині.)

Языкова култура выбранных русиньских масмедій (2)

(Закінчіня із попереднёго чїсла.)

2. Морфологічна уровень

У тій частї ся заміряєме головнo на порушования норми при склонёваню субстантївів на сторінках часописів *Русин*, *InfoРусин* і *Артос*. У русиньскім языку суть штири типї склонёваня (деклінації). Нашым цілём буде вказати при котрых деклінаціях і в котрых падовых формах ся не акцептує прїята норма.

2.1 Перша деклінація

До першого склонёваня належать субстантївы **женьского, мужского і подвойного роду** із закінчїнєм в номінатїві єднотного чїсла на **-а [я]**: *жена, стїна, школа, дыня, староста, калїка, судця*. Залежно од кінцёвого согласного основы, назывники першого склонёваня ся ділять на двї групи: тверду і мяжку (Ябур, Плішкова, 2005, с. 45).

В текстах аналїзованих періодїк сьме нашли такы припады порушования норми в першій деклінації:

а) в локалі твердой групи ся подля правил хоснує флексія **-ї [ї]**, но на сторінках *InfoРусина* і *Артоса* редакторы і писателї в локалі хоснують флексію **-і**, чім ся норма порушує, напр.: на базі (ІР, 13 – 14/ 2012, с. 2) – на базі, в Празі (Р, 5/2005, с. 6) – в Празі, в Снині (Р, 5/2005, с. 6) – в Снині, в параді (ІР, 7/2009, с. 4) – в параді, о културі (ІР, 7/2009, с. 7) – о културі, на сцені (ІР, 7/2009, с. 10) – на сцені, в атмосфері (ІР, 13/2010, с. 3) – в атмосфері, в половині (ІР, 13/2010, с. 3) – в половині, в труні (ІР, 13/2010, с. 8) – в труні, на сторінці (ІР, 13/2010, с. 8) – на сторінці, в Нітрі (ІР, 7/2009, с. 2) – в Нітрі, в роботі (ІР, 3/2005, с. 2) – в роботі, в салі (ІР, 12/2006, с. 2) – в салі, в Габурі (ІР, 3/2005, с. 2) – в Габурі, в пресі (ІР, 7/2009, с. 4) – в пресі, во войні (ІР, 3/2005, с. 5) – во войні, по дразі (ІР, 3/2005, с. 5) – по дразі, на фотці (ІР, 3/2005, с. 6) – на фотці, в середині (ІР, 3/2005, с. 6) – в середині, в хаті (ІР, 5/2009, с. 10) – в хаті, в Америці (ІР, 3/2005, с. 9) – в Америці, в біді (ІР, 3/2005, с. 9) – в біді, на трїбуні (ІР, 10 – 11/2012, с. 6) – на трїбуні, о културі (ІР, 15/2012, с. 11) – о културі, на вечері (ІР, 2/2005, с. 10) – на вечері, на Україні (ІР, 13 – 14/2012, с. 4) – на Україні, в хаті (ІР, 13 – 14/ 2012, с. 10) – в хаті, на капусті (ІР, 12/2006, с. 7) – на капусті, на школі (ІР, 12/2006, с. 5) – на школі, в цвиклі (ІР, 3/2005, с. 1) – в цвиклі, в Жіліні (ІР, 3/2005, с. 6) – в Жіліні, в хыжці (ІР, 9/2012, с. 4) – в хыжці, в книжці (ІР, 9/2012, с. 10) – в книжці, свой мамці (ІР, 9/2012, с. 11) – свой мамці, в школі (ІР, 5/2009, с. 1) – в школі, на факулті (ІР, 9/2012, с. 5) – на факулті, о дїтворі (ІР, 5/2009, с. 3) – о дїтворі, в Канаді (ІР, 5/2009, с. 4) – в Канаді, в Арізоні (ІР, 5/2009, с. 10) – в Арізоні, в томболі (ІР, 5/2009,

с. 12) – в томболі, на березі (ІР, 13 – 14/ 2012, с. 9) – на березі, на ватрі (ІР, 13 – 14/ 2012, с. 12) – на ватрі, на іконі (А, 1/2009, с. 7) – на іконі, на горі (А, 1/2009, с. 7) – на горі, у воді (А, 1/2009, с. 7) – у воді, в hri (А, 3/2008, с. 7) – в hr'i, в pokori (А, 4/2007, с. 14) – в pokor'i, о viri (А, 3/2005, с. 14) – о vir'i, в родині (А, 3/2005, с. 12) – в родині, о 6-ій годині (А, 4/2010, с. 16) – о 6-ій годині, на Лабірціні (А, 4/2010, с. 17) – на Лабірціні, на універзіті (ІР, 12/2006, с. 5) – на універзіті, в knihi (А, 1/2006, с. 14) – в kniz'i, u velikij miri (А, 3/2006, с. 18) – u velikij mir'i, в katedrali (А, 3/2006, с. 14) – в katedral'i, u sferi (А, 3/2006, с. 6) – u sfer'i, в lodci (А, 1/2013, с. 23) – в lodc'i, в atmosferi (А, 1/2013, с. 17) – в atmosfer'i, по ruci (А, 1/2013, с. 15) – по ruc'i, в republici (А, 1/2013, с. 6) – в republic'i, в nozi (А, 1/2008, с. 28) – в noz'i, повіла divci (А, 4/2010, с. 3) – повіла dıvci, на lavci (А, 4/2007, с. 8) – на lavc'i, на luci (А, 2/2008, с. 8) – на luc'i, в Kamjunci (А, 3/2007, с. 28) – в Kamjunc'i, на fari (А, 4/2012, с. 7) – на far'i, в шкатулці (А, 3/2005, с. 12) – в шкатулці, на іконі (А, 1/2009, с. 7) – на іконі, на dorozı (А, 1/2009, с. 23) – на doroz'i, в културі (А, 1/2013, с. 5) – в културі.

б) Подля правил правопису в локалі єднотного чїсла назывників з основов на мягкый согласный ся все хоснує флексія **-и**. В данім припадї таксамо окремы редакції не акцептують норму, напр.: у хвілі (ІР, 13 – 14/ 2012, с. 2) – у хвіли, в яскыні (ІР, 13 – 14/ 2012, с. 2) – в яскыни, в цібулі (ІР, 3/2005, с. 1) – в цібули, в Любовні (ІР, 5/2009, с. 10) – в Любовни, в тілоцвічні (ІР, 22/2008, с.) – в тілоцвічни, в головній ролі (ІР, 15/2012, с. 4) – в головній роли, в ділні (ІР, 5/2009, с. 4) – в ділни, в кешені (А, 4/2012, с. 17) – в кешени, в землі (А, 1/2013, с. 22) – в земли, в спалні (А, 4/2012, с. 20) – в спални, при покладні (ІР, 12/2006, с. 4) – при покладни, на скрині (А, 4/2010, с. 3) – на скрини.

2.2 Друга деклінація

К другому склонёваню належать субстантївы з основов на твердый і мягкый согласный **мужского роду з нуловым закінчїнєм** в номінатїві єднотного чїсла, типу: *брат, малярь, край, кїнь* і т. д.; назывники **мужского роду** із закінчїнєм на **-о, -е**, типу: *дїдо, домиско* і т. д.; назывники **середнёго роду** на **-о, -е, -я, -є**: *село, поле, листя, условіє*. Назывники другого склонёваня ся тыж ділять на тверду і мяжку групу (Ябур, Плішкова, 2005, с. 47).

Аналїзуючі уведжены періодїка, сьме і при другій деклінації натрафили на припады, в котрых ся прїята норма порушує, а то:

а) В локалі сінгулару неживы назывники мужского роду і назывники середнёго роду мають подля правил закінчіня **-ї [ї]**,

-у (ю): образі, столі, світі, в раю, на возі і т. д.

На сторінках *InfoРусина* і *Артоса* редактори і дописователі в локалі хоснують флексію **-і**, чім уведжену норму порушують, напр.: на *порозі* (IP, 1/2008, с. 3) – на **порозі**, в *базені* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – в **базені**, по *обіді* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – на **обіді**, в *штілі* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – в **штілі**, в *часі* (IP, 13/2010, с. 2) – в **часі**, на *выході* (IP, 13/2010, с. 2) – на **выході**, на *фестивалі* (IP, 13/2010, с. 2) – на **фестивалі**, у *фолклорі* (IP, 13/2010, с. 2) – у **фолклорі**, в *перегляді* (IP, 7/2009, с. 3) – в **перегляді**, в *морозі* (IP, 7/2009, с. 9) – в **морозі**, в *періоді* (IP, 13/2010, с. 3) – в **періоді**, у *світі* (IP, 13/2010, с. 3) – у **світі**, в *ареалі* (IP, 13/2010, с. 3) – в **ареалі**, на *боці* (IP, 13/2010, с. 4) – на **боці**, в *складі* (IP, 7/2009, с. 11) – в **складі**, на *інтернеті* (IP, 7/2009, с. 11) – на **інтернеті**, в *животі* (IP, 7/2009, с. 2) – в **животі**, в *окресі* (IP, 3/2005, с. 2) – в **окресі**, при *уряді* (IP, 3/2005, с. 6) – при **уряді**, в *Мартині* (IP, 3/2005, с. 6) – в **Мартині**, на *амфітеатрі* (IP, 3/2005, с. 8) – на **амфітеатрі**, в *готелі* (IP, 23/2010, с. 3) – в **готелі**, в *припаді* (IP, 23/2010, с. 5) – в **припаді**, о *таборі* (IP, 15/2010, с. 8) – о **таборі**, на *конкурзі* (IP, 15/2010, с. 11) – на **конкурзі**, в *Попрадзі* (IP, 10 – 11/2012, с. 12) – в **Попрадзі**, в *Петрограді* (IP, 9/2012, с. 5) – в **Петрограді**, в *Бруселі* (IP, 5/2009, с. 7) – в **Бруселі**, в *Керестурі* (IP, 5/2009, с. 10) – в **Керестурі**, на *концерті* (IP, 12/2006, с. 4) – на **концерті**, в *базені* (IP, 2/2005, с. 5) – в **базені**, в *куті* (IP, 13 – 14/2012, с. 7) – в **куті**, в *репертоарі* (IP, 9/2012, с. 3) – в **репертоарі**, в *обряді* (IP, 2/2005, с. 10) – в **обряді**, в *місті* (IP, 13/2010, с. 2) – в **місті**, на *челі* (IP, 7/2009, с. 8) – на **челі**, в *змыслі* (IP, 5/2009, с. 1) – в **змыслі**, в *селі* (IP, 3/2005, с. 5) – в **селі**, на *dvori* (A, 2/2009, с. 24) – на **dvor'i**, на *кресті* (A, 2/2009, с. 10) – на **кресті**, в *образи* (A, 3/2010, с. 21) – в **obraz'i**, о *tabori* (A, 4/2010, с. 26) – о **tabor'i**, в *році* (A, 4/2010, с. 16) – в **році**, в *часописі* (A, 4/2010, с. 17) – в **часописі**, в *sobori* (A, 4/2010, с. 14) – в **sobor'i**, в *časi* (A, 4/2010, с. 15) – в **čas'i**, в *kalendari* (A, 4/2010, с. 7) – в **kalendar'i**, на *morozі* (A, 1/2008, с. 23) – на **moroz'i**, в *serdci* (A, 1/2013, с. 15) – в **serdc'i**, в *селі* (A, 1/2013, с. 8) – в **селі**, в *уряді* (A, 1/2013, с. 9) – в **уряді**, в *januari* (A, 1/2013, с. 7) – в **januar'i**, в *košari* (A, 3/2007, с. 16) – в **košar'i**, в *avtobusi* (A, 3/2007, с. 14) – в **avtobus'i**, в *televizori* (A, 3/2008, с. 28) – в **televizor'i**, в *zavіti* (A, 3/2008, с. 13) – в **zavіti**, в *Йордані* (A, 1/2009, с. 6) – в **Йордані**, по *морі* (A, 4/2012, с. 20) – по **морі**, в *шорі* (A, 4/2012, с. 20) – в **шорі**, на *motuzi* (A, 2/2008, с. 28) – на **motuz'i**, о *folklori* (A, 1/2008, с. 6) – о **folklor'i**.

б) В номінативі плуралу субстантивы другой деклінації з основ на мягкый согласный мають подля правил закінчення **-і [і]**, напр.: *вороблі, шандарі, учітелі, папучі, танці* і т. д. І в тім припаді на сторінках *InfoРусина* і *Артоса* редакції не акцептують прияту норму правопису і хоснують флексію **-і**, напр.: *представителі* (IP, 13/2010, с. 4) – **представителі**, *носителі* (IP, 5/2009, с. 2) – **носителі**, *герці* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – **герці**, *читателі* (IP, 13/2010, с. 2) – **читателі**, *гості* (IP, 13/2010, с. 3) – **гості**, *танці* (IP, 13/2010, с. 3) – **танці**, *новинарі* (IP, 3/2005, с. 1) – **новинарі**, *гарбарі* (IP, 3/2005, с. 1) – **гарбарі**, *столярі* (IP, 3/2005, с. 5) – **столярі**, *ковалі* (IP, 3/2005, с. 5) – **ковалі**, *спросотарі* (IP, 3/2005, с. 8) – **спросотарі**, *гармоникарі* (IP,

10 – 11/2012, с. 5) – **гармоникарі**, *продовжователі* (IP, 10 – 11/2012, с. 9) – **продовжователі**, *дні* (IP, 13 – 14/2012, с. 7) – **дні**, *фіглі* (IP, 12/2006, с. 3) – **фіглі**, *приятелі* (IP, 9/2012, с. 10) – **приятелі**, *жытелі* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – **жытелі**, *chlopci* (A, 2/2009, с. 11) – **chlop'ci**, *vladari* (A, 2/2009, с. 11) – **vladar'i**, *peršy kalendari* (A, 3/2010, с. 10) – **peršy kalendar'i**, *čitameli* (A, 4/2010, с. 3) – **čitateli**, *zvizardi* (A, 1/2008, с. 25) – **zvizard'i**, *piňazi* (A, 4/2007, с. 13) – **piňaz'i**, *pastyri* (A, 1/2013, с. 24) – **pastyr'i**, *cari* (A, 1/2013, с. 24) – **car'i**, *muderci* (A, 1/2013, с. 24) – **muderc'i**, *l'ikari* (A, 1/2013, с. 12) – **l'ikar'i**, *pальці* (A, 1/2013, с. 8) – **пальці**, *knīhari* (A, 3/2007, с. 10) – **knīhar'i**, *hrībari* (A, 3/2008, с. 29) – **hrībar'i**, *maľari* (A, 3/2008, с. 8) – **maľar'i**, *zvedavci* (A, 2/2008, с. 28) – **zvedavc'i**, *kupci* (A, 2/2008, с. 27) – **kupc'i**.

в) В генітиві плуралу субстантивы з основ на мягкый согласный мають подля правил правопису закінчення **-ів [ів]**, напр.: *углярів, конів, учітелів, гостів, днів* і т. д. На сторінках *InfoРусина* і *Артоса* редакції в тих припадах хоснують флексію

-ів, чім норму порушують, напр.: *школярів* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – **школярів**, *горнців* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – **горнців**, *стілців* (IP, 5/2009, с. 5) – **стілців**, *дрітарів* (IP, 15/2012, с. 3) – **дрітарів**, *новинарів* (IP, 13/2010, с. 3) – **новинарів**, *любителів* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – **любителів**, *представителів* (IP, 5/2009, с. 4) – **представителів**, *пару тыжднів* (IP, 9/2012, с. 11) – **пару тыжднів**, *будителів* (IP, 5/2009, с. 3) – **будителів**, *škol'ariv* (A, 4/2010, с. 19) – **škol'ar'iv**, *misijonariv* (A, 1/2008, с. 22) – **misionar'iv**, *do monastyriv* (A, 1/2003, с. 23) – **do monastyr'iv**, *pal'civ* (A, 1/2009, с. 28) – **pal'c'iv**.

В остатніх падовых формах ани в остатніх деклінаціях сьме не нашли припады, в котрых бы ся порушувала норма.

Мож бы ся было ся приставити і при адвербіях, утвореных од якостных придавників, де в приятій нормі ся вжывать флексія **-о, -і [і]**, зрідка **-е**, напр.: *добрі, красно/красні, сміло, шумно/шумні* і т. д. Мы ся заміряли головно на флексію **-і [і]**, котру редакція *InfoРусина* не акцептує а намісто ній в адвербіях вжывать флексію

-і, напр.: *позітивні* (IP, 9/2012, с. 6) – **позітивні**, *двоязычні* (IP, 9/2012, с. 10) – **двоязычні**, *переважні* (IP, 5/2009, с. 1) – **переважні**, *поступні* (IP, 2/2005, с. 6) – **поступні**, *конечні* (IP, 2/2005, с. 6) – **конечні**, *подобні* (IP, 2/2005, с. 8) – **подобні**, *абсолютні* (IP, 13 – 14/2012, с. 3) – **абсолютні**, *властні* (IP, 13 – 14/2012, с. 3) – **властні**, *верейні* (IP, 13 – 14/2012, с. 4) – **верейні**, *славностні* (IP, 13 – 14/2012, с. 13) – **славностні**, *шумні* (IP, 5/2009, с. 3) – **шумні**, *приблизні* (IP, 5/2009, с. 3) – **приблизні**, *приємні* (IP, 5/2009, с. 10) – **приємні**, *прекрасні* (IP, 5/2009, с. 10) – **прекрасні**, *порядні* (IP, 12/2006, с. 2) – **порядні**, *добрі* (IP, 3/2005, с. 9) – **добрі**, *скромні* (IP, 15/2012, с. 8) – **скромні**, *особні* (IP, 15/2010, с. 11) – **особні**, *паралелні* (IP, 10 – 11/2012, с. 11) – **паралелні**.

2.3 Лексична уровень

В даній части ся заміряєме на дакотры лексичны проблемы анализованых періодік. Интересовати нас будуть лексемы, котры уж на першый погляд стоять мімо контексту словной засобы русиньского бісідного і літературного языка, причім ся будеме операти о словник

„Русинська лексіка“ (Ябур, Плїшкова, Копорова, 2007).

Можемо повісти, же у вшыткых трьох періодиках є много чуждїх і перевзятых слов, а то таких, котры виходять за рамки нелем русиньской, але і виходославянської а тыж славянської словной засобы.

Найбівшов группов перевзятых слов суть логічно словакізми і европеїзми, респ. інтернаціоналізми, причім міджі нима домінують слова з англїцького языка, в меншій мірі з українського і російського языка. Многы з них часто хоснують в говорівій бісїдї дакотры соціалны і професійны группы людей (напр. люде з высшов освітов, інтелігенція), а зато дакотры з них суть зафіксованы і в словнику „Русинська лексіка“. Аналізуючі їх, можемо повісти, же многы з них мають свої русиньскы еквіваленты, але авторы статей з ролічных причін місто них преферують якраз чуждї слова. Зато аналізуючі періодіка *Русин*, *InfoРусин* і *Артос*, нашим цілём буде найти тоты чуждї слова і запропонувати на вживаня їх русиньскы еквіваленты.

Як сьме уж увели, в текстах уведжених періодік найчастіше сьме з чуждїх слов находили словакізми, ку котрым мож легко найти русиньскы еквіваленты. Але нашли сьме і слова, переважно то были терміны, про котры русиньський язык не має адекватны еквіваленты, зато як найвгодніший способ про порозуміння тексту ся нам видить выражіння семантики таких слов описнов формов або перевзятя чуждозязычного терміну і приспособлїня го фонологічним і морфологічним законам русиньского языка.

З найфреквентованіших словакізмів, котры мають свої русиньскы еквіваленты, а редакції їх не вивыжили, сьме выбрали: *шпекачка* (А, 2/2008, с. 25) – *сафалатка*, *trasa* (А, 4/2010, с. 29) – *путь, дорога, letadlo* (А, 3/2007, с. 3) – *ероплан*, *дівадло* (ІР, 1/2008, с. 4) – *театер*, *працював* (ІР, 7/2009, с. 3) – *робив*, *взяг* (ІР, 3/2005, с. 6) – *одношіня*, *улога* (ІР, 3/2005, с. 2) – *задача*, *покраяны* (ІР, 5/2007, с. 14) – *порізаны*, *пензіста* (ІР, 1/2008, с. 15) – *доходця* і т. д. Окрем того становили сьме, же зачленєваня дакотрых з них до русиньского языка є звязане з порушованєм норм русиньского правопису, напр.: *hrisko* (А, 3/2008, с. 7) – *hrišče*, *посланкіня* (ІР, 23/2009, с. 6) – *посланкыня*, *підпреседкіня* (ІР, 23/2010, с. 3) – *підпреседкыня*.

Порушования нормы русиньского языка сьме зазначіли і при перебраню слов з українського языка, напр.: в такім *шедеврї* (ІР, 1 – 2/2005, с. 7) – в такім *майстровскім ділі*, *покладї*, *підготовка* (ІР, 1 – 2/2005, с. 9) – *приправа*, *скульпторка* (ІР, 4/2012, с. 15) – *сохарька*, *погруда* (ІР, 4/2012, с. 15) – *буста*, *моці* (ІР, 4/2012, с. 22) – *остаткы*, *спільный* (ІР, 2/2005, с. 8) – *сполочный*, *ансамбль* (ІР, 3/2005, с. 9) – *хор*, *колектів*, *покровитель* (ІР, 23/2010, с. 1) – *охранця*, *кошты* (ІР, 23/2010, с. 7) – *кельчік*, *duže* (А, 1/2009, с. 21) – *барз*, *закрутячка* (ІР, 5/2009, с. 5) – *закрута*, *кривуля*.

Порушования нормы під впливом російського языка сьме зазначіли лем в мало припадах: *путёводитель* (ІР, 4/2012, с. 9) – *проводырь*, *toržestvenyj* (А, 4/2010, с. 18) – *славностный*, *святочный*, *радуга* (А, 4/2010, с. 10) – *дуга*.

З других чуждїх слов, котры мають свої русиньскы

еквіваленты, можемо увести слїдуючі, напр.:

асіміляція (ІР, 4/2005, с. 23) – **приспособлїня ся**, *сімбіоза* (ІР, 4/2005, с. 24) – **сполунаживаня**, *юрїсдікція* (ІР, 4/2005, с. 16) – **урядна правоміць**, *перзекуція* (ІР, 1/2008, с. 23) – **пронаслїдованя**, *ентузіазмус* (ІР, 2/2005, с. 5) – **надхнїня**, **надхнутя**, *дерус-тація* (ІР, 1/2008, с. 8) – **коштованя**, *ревіталїзація* (ІР, 2/2005, с. 3) – **обнова**, **возроджїня**, *дісідент* (ІР, 2/2005, с. 3) – **бунтарь**, *діштанція* (ІР, 1/2008, с. 7) – **одступ**, *коректура* (ІР, 7/2009, с. 6) – **оправа**, *суверенїта* (ІР, 7/2009, с. 8) – **незавіслость**, **незалежность**, *діапазон* (ІР, 1/2012, с. 3) – **россяг**, *інтегралный* (ІР, 2/2012, с. 18) – **цїлый непорушений**, *самісфакція* (ІР, 1/2008, с. 23) – **зврат к лїпшому**, **направа**, *маніфестація* (ІР, 4/2012, с. 11) – **прояв**, **признак**, *індустрія* (ІР, 1 – 2/2005, с. 2) – **промысловость**, *етабловати ся* (ІР, 2/2010, с. 13) – **удомашнити ся**, **запустити корїня**, *маркантный* (ІР, 2/2005, с. 5) – **характерістичный**, **зьявный**, **выразный**, *сімпозіум* (ІР, 2/2012, с. 19) – **конференція**, **громада**, *інтервенція* (ІР, 3/2007, с. 2) – **засяг** (насилный), *конзеквенція* (ІР, 3/2007, с. 2) – **наслїдок**.

Слова чуждого походжїня, ку котрым сьме не могли найти вгодный русиньський еквівалент про тот контекст, в якім были вжыты у выбраних текстах, суть переважно мало фреквентованы. Думаєме собі, же семантику дакотрых русиньскы читателї можуть знати, а то справила під впливом словацького языка і словацьких масмедій, напр.: *дівізія* (ІР, 3/2012, с. 2), *діслокованый* (ІР, 3/2012, с. 3), *реколекція* (ІР, 3/2012, с. 15), *агонія* (ІР, 2/2012, с. 16), *анексія* (ІР, 2/2012, с. 17), *ревізіонїзмус* (ІР, 2/2012, с. 20), *інфляція* (ІР, 3/2007, с. 2), *інтертекстуальность* (ІР, 1/2008, с. 16), *інтерференція* (ІР, 1 – 2/2005, с. 2), *номенклатура* (ІР, 2/2005, с. 3), *кредитор* (ІР, 2/2005, с. 5), *екзгумація* (ІР, 13/2010, с. 3). Як бы сьме хотїли і в таких припадах заховати русиньскоязычний контекст, то такы слова бы сьме рекомендовали перетлумачіти до русиньского языка лем описным способом, напр.: *агонія* – став перед смертєв, *анексія* – насилне причленїня, *екзгумація* – выкопаня мертвого з гробу і т. д.

Як в кождім модернім языку, так і в русиньскім языку ся хоснують тзв. европеїзми, респ. інтернаціоналізми. Такы слова сьме нашли і на сторінках аналізованих періодік. К дакотрым з них мож таксамо без проблемів найти русиньський еквівалент, напр.: *медікамент* (ІР, 1/2008, с. 10) – **лік**, **медицина**, *релакс* (ІР, 17/2010, с. 2) – **оддых**, *аплавз* (ІР, 23/2010, с. 1) – **тляпканя**.

Проблемом сучасной лексіки, а то наїсто нелем русиньского языка, суть експандуючі і главно у молодой генерції уж завжываны англїцизми. Тоты часто не мож перетлумачіти лем єдним словом, але зась або описнов формов, або їх охабити в русиньскім языку приспособлены єго фонологічний і морфологічний структурі, напр.: *воркшоп* (ІР, 13/2010, с. 3) – **творива ділня**, **курз**, **воркшоп**, **маркетинг** (ІР, 4/2012, с. 11) – **сондованя торгу**, **маркетинг**, *целебрїта* (ІР, 15 – 16/2010, с. 9) – **знама особа**, **целебрїта**, *веб* (ІР, 7/2009, с. 1) – **інтернетова сторінка**, **веб**, гіп-гоп, панк, біг-бенд (ІР, 7/2009, с. 10), *piknik* (А, 1/2008, с. 4) – **стравованя в природі**, **пїкнік** і т. д.

В пестрій мозаїці жывота

Бывша членка драматичного колективу Театру Александра Духновича в Пряшові (перед тым УНТ) Анна БІТТНЕРОВА одышла до умелецького неба 7. авґуста 2014 а на послідню путь ї одпровадила родина, бывшы колегове і приятелі 11. авґуста 2014 у Домі смутку в Пряшові.

Ані Біттнеровій (народила ся 7. мая 1935 в Камюнці, окр. Стара Любовня) ся в барз молодім віці сповнив великий сон: стояти на дочках, што значать світ, быти артистков. Нёв ся стала уж як 15-річна дівочка. Красне біляве дівчатко із здоровыма червеныма личками поступно вникало до театралных тайн. Ай кідь выростала в многодітній дротарській родині, де не было много достатку (мати кідь далеко пекла мясо, та то лем про отця было), стачіло співу, традицій, яки як грибы по дожджу росли по русиньских селах. Тіпичне є то про Русинів – і в біді ся веселити.

Аня, надыхана тов атмосферов, пришла до Українського національного театру в Пряшові в році 1950, в часі, кідь Сталін іщі жив, кідь култ особности квітнув в Советьскім союзі, але і у нас мав міцне коріня. Вшыкы тоты російскы співанкы, што славили Сталіна, колективізацію, колхозы, Аня знала і на фіглі іщі їх часто співала. Окрем них і поляновы пісні, яки ся зродили на камюньских полянах. Вшытко то патрило к театру, де было розмаїтя характерів, народностей, де были Руси, Українці, волинскы Чехы, Словаки, але і Русины і Русинкы з нашы сел – од Лабірця, Старой Любовні, Бардеєва, Свідника, Снины, а тыж ай од Спішской Новой Вси. Вшыткы ся змістили під одну стріху.

Про бідны сільскы дівчата і хлопців была то велика шанса ся під ню дістати, дати знати о своїм таленті. Як-не-як, была то можность дістати ся із одсталых, затурканых русиньских сел

до міста, а к тому до Пряшова, яке ся поважовало і поважує за Мекку русинства дондесь. Хоць условія в театрі были скромны, грало ся із ентузіазмом, з выужытём цілого свого таленту, способностей. Наперед в тзв. „Жанровых вечерах“, в балеті, опереті, а потім ай в драматичнім колективі. Аня вшыткым тым перешла, поробовала як танець, так спів і сценічне слово. Мала снагу грати в кождім жанрі. Не операла ся лем на штось єдине. Близкы ей были, главно комедіалны ролі. Любила выступати у приповідках про діти. Першов ей ролёв была Вустя з облюбеного титулу Михайла Старицького „Ой, не ходи Грицю...“ Была ту Уляна, баба Охехуля і десятки інших ролей, яки заграла на сцені свого театру, а тыж перед мікрофоном Словацького радіа з Пряшова.

Веце як 40 років пережила на сцені Українського національного театру, днесь Театру Александра Духновича в Пряшові. Быв то повнокровный живот, богатый на добры, але і трагічны зажиткы. Тисячі кілометрів, яки перебороздила за своїм позерателём по русиньских селах в старенькім театралнім автобусі, де не раз треба было мерзнути як за сценов, так на сцені – были наповнены ласков к своїй роботі, к театралному уменю. Аня любила свою професію, яка ся стала змыслом ей жывота. Малохто знає, же як свіжо оддата (была женов солісты Піддукляньского українського народного ансамблю Михала Забавского) підступила тяжку долю. Пережила трагічний пад із стріхы із ачей 18 зломенинами на своїм тілі. Была молода, перемогла над великов фізічних і душевнов болестёв і скоро по двох роках ся назад вернула на сцену, де перебувала аж до своей пензії. Часто ей было видно на Масаріковій улиці в Пряшові, де мала свій квартиру. Ходила уж з палічков, але гордо, вырівнано, притяговала погляды своїм густым волосём – будь звязаным до елегантной конті, або до интересного фолклорного хвоста. Кідь сьме ся стрічали, не могли сьме ся набісідовати. Она была як отворена книжка. Все мила, пригварчіва, як люде з Камюнки звикнуть быти. Староба не є радость, а она то добрі знала. Зломлены кости з молодости ся часто озывали. Дарьмо є, артистка підпадать часови і хоць бы не знати як ся тримала, а она ся тримала – аж помалы до вісемдесяткы. Але што наробиш, нести треба каждый вік. Жебы роки ей осені жывота были легшы? Може їх спомины на молодость дакус зніжняли, зробили переносливима. Дай Боже, абы не было болести, абы лем радостны спомины ей память навщівляли – з дїтинства, молодости, з театралного жывота. Нашли ся і такы, яки потішали осінь ей жывота.

Судьба русиньских дівчат, жен, артисток в Українскім націоналнім театрі, днесь Театрі А. Духновича в Пряшові – то ціла епопея, яка бы собі залужыла окреме змапованя.

Аня Біттнерова є пестрым і дорогоцінным камінчіком в мозаїці умелецького, театралного жывота Русинів на Словакії. В плеяді таких артисток, як Анна Симкова, Тамара Симкова, Марія Корбова она буде навсе мати своє окреме і шпеціфічне місто.

Вічная ей память!

- мм -, - аз -

Слово о поезії Юрка Харитуна

Короткы позначкы к поетичній творчости Юрка Харитуна і крітиці

доц. ПгДр. Андрія Антоняка, к. н. (Ад: Юрко Харитун: „Мої незабудкы“. Штири позначкы на адресу поетичного зборника. In: *Русин*, XXIV, 2, 2014, с. 10-17)

Юрка Харитуна русиньскому читателю не треба спеціально представлєвати. З його творами ся стрічать на сторінках русиньской преси скоро од першых днів „ніжної“ революції. Уж тогды од зачатку го заінтересовала тема, котра ся го тримать до наших днів. Наісто нашого читателя не треба пересвідчувати, же тота тема є в центрі увагы автора скоро вшиткых штирех його поетичных збірок, якы він дотепер написав і видав. Але нелем то: з тов темов поет нараблять і в окремых віршах, якы він час од часу публікував у різній русиньській пресі і в окремых зборниках. Взякыть вопрос, ці наш поет не повторює ся надарьмо, кідь тота тема творить якбы основный стержень в кождім його зборнику, од першого *Гуслі з явора* з року 1998 до остатнього (дотепер) – четвертого, *Мої незабудкы* з року 2013?!

Позитивна одповідь на тот вопрос бы ся могла обявити уж прямо тепер, кідь бы сьме на нього одповідали чисто формально. Але посмотьме ся на тот проблем кус ближе, як автор го в кождім єднім зборнику трансформує. Там ся пересвідчїме, як поет тоту задачу конкретно поетично, художнє рїшать. Правда, уж в першім зборнику автор настолює і розвивать поступно тоту главну тему, какой в далшых зборниках ся дотыкать з різних аспектів. Але якнайменше їх повторює, лем варіаціями їх якбы розмножує, чім главна, централна тема ся наповнює далшыма значіннями, якы тоту тему проглублюють, дають їй шырший резонанс, котрый звязує вшиткы попередні до єднотонного могутного квазі акордного звучаня. Тым поступом автор вшиткы остатні підтемы підряджує єдному резонансу якобы главной темы. Тот аспект є дуже важный про автора і конзеквентный про читателя, котрый внимать нелем кождый окремый зборник Харитуновой поезії як мултітематичный єден поетичный твір, але таксамо тому поетичному принцип автор підряджує і звучаня кождого окремого зборника, з читаня яких читатель не мать чути їх роздільности, бо внимать їх цілково, як часть єднотематичного контексту.

Автор наісто на тоту єдну тему і мултітематичность нелем памятає, але єй спеціфічно аплікує, што окремы віршы зборників то потверджують. Уж першый зборника быв задуманий як памятка на Стариньску долину, яку запричінила гать, котра ся стала сімболом зла і нещастя про людей, што были выселены зо своїх сел, віками заселеных їх предками. Ліричний субект як і автор выливають свої жалі за стратов свого родного і цілой области животного простору і місця одвічного проживаня жителів цілого села і близкого регіону. Така страта їх якобы позначила фатальным пекельным проклятьем на цілый живот. Тото нещастя як свої жалі выгнали з душы ліричного субекта як його найтяжшу страту, што позначило вшиткых выселенців на цілый їх живот. Тота печать судьбы є проклятьем, з яким ся авторів ліричний субект не може і не хоче змірити. То є главна і домінантна тематична лінія вшиткых штирех авторовых збірок, яка ся проявлять на вшиткых їх поетичных компонентах.

В звязи з поетичнов реалізацієв того комплексу тем і підтем в штирех збірках треба окреме припомянути, як їх поет конкретно аплікує, який тип поетичного стихотворства выуживать. В них собі Харитун облюбив вольне віршованя, яке має іншу пунктуацію або організацію стихового тексту, як римований стих. Стиховый текст у вольнім віршованю

підлігать выуживанню павз і належной інтонації, роздільной од синтаксичной інтонації в римованім стиху. Комплікованіша стихова організація з выужытьем павз, інтонації і синтаксису (замовчаної точки і т. п.) выжадує од поета нехочяке майстровство організації вольного стиха, жебы стих набыв желану доконалу форму. Приклады поетичного нарабляня з вольным стихом буду приводити зо зборників Юрка Харитуна.

Наприклад, стих *Дай словам крыла* є вісемрядковий і кождый рядок мать іншаке звучаня, іншый склад звуків, іншу кількість звуків а тыж і їх обсяг. Каждє речіння має іншы інтонації і павзы, як павза приказу або рады – *крыла їм дай! Бо до міст залетять, до сіл*. Ту інтонація перечисліня порядку дій як і далша обява, же *в хыжчинах коло стола потїшає Русинів*. При звуковій реалізації вшиткых павз суть притомны належны нюансы інтонації, якы автор выжадує подля організації типу вольного вірша, яким він нараблять в своїй поезії.

Синтаксичне звучаня римованого тексту ся організує без виділення павз або кінцевых інтонацій, бо способы реалізації звучаня текстів вольного вірша або римованого суть роздільны. Їх вислідок залежить од способностей реалізаторів текстів подля правил вольного віршованя.

Кус іншов звуковов реалізацієв є стишок *Я зголоднів* з выразными павзами, або ліричний стишок *Фарба слыз*, в яким *тихы шепоты//нихто не крічить//лем слызы чїстенькы//по білій сорочці//по грудях//стікають...* Ту павзы, як і інтонації скоро тихы. Їх не мож нияк замінити можными синтаксичными павзами і інтонаціями. Таких стихів або стишків у тім зборнику є немало, але нияк раз з них не мож зробити синтаксичнов пунктуацієв прозу без зміны значіння стиха. Нерозумна снага аргументовати прозаїзацієв поетичных текстів ся ніч не рїшать, бо проза не є поезієв. Правила, якы тотально домінують в прозі, не мож аплікувати ани в поезії з вольным, ани з римованим віршованєм. Зато снага аргументовати поетичным текстом переведеным до прозы є нулова. Таксамо полеміка з тым, же *папороть* (по русиньскы – *папортина*, єдна зо сорт) *не квітне..*, бо розмножує ся спорами, не є потрібна Але што не може квітнути в природі? Подля „чудесных“ правил російского фолклору „папороть“ квітне раз до рока на північ святояньской ночі. Про поетичны потреби автора тот «цвіт» був потрібный, зато автор го собі пожычів з російского (ці українського через Гоголя) фолклору. „Папороть“, папортина, не є ядовита рослина. В обходах з квітками єй вживають як окрасну рослину. Подобны літературны пожычкы ся роблять і в інших літературах.

Повторюю, же поезія писана вольным віршом нияков транслацієв ся не стане прозов де факто, бо она є звязана правилами вольного віршованя. Таксамо проза ся не стане поезієв вольного вірша, як єй хаотично ростягнемо до окремых рядків. Така маніпуляція є незмыселна і неприпустна. Поезія мать свої закономірности несовмістимы з прозаїчними, як і наспак. То не є вопрос дискусії, то є данє роздільными системами творіння художніх текстів. Їх не мож єден другим замінити, лем аплікувати подля їх внуторных правил ці скоро закономірностей і подля них інтерпретовати поезію.

Іншым вопросом є вживаня окремых слов

і їх місце в поетичнім контексті, што ся односить к авторській концепції, де критик має своє право на аргументы, але мусить респектовати і концепцію автора. І при тім нелем єдного конкретного твору, але і цілий комплекс штирех книжок, бо в данім припадї і вшиткы штири зборники суть з'єднанены єднов концепцією і тематичнов єднотою. До той єдноты належать і окремы слова в контексті окремых стихів і окреме в назвах стихів. То значить, же автор выберать такы слова в контексті стиха, жебы гармонізували з темов стиха, але таксамо жебы доповняли єго контекст далшым значінєм або хочьлем далшым нюансом. Подля критика поступы автора суть протиречивы, бо в єго стихах стрічають ся слова, які не гармонізують нелем з контекстом стиха, але ані з контекстом зборника. Видить ся мі, же в тім смері критик бы мав аналізов шыршого контексту доказати своє твердження.

Подобного поступу критик ся притримує і в назвах окремых стихів, коли він говорить о обсягу стиха, але приводить лем єго назву і подля ній посуджує цілий стих. Назва сама не все пояснює обсяг і змісел цілого стиха і єго обсяг, ту без аналізу структури стиха ся не мож обійти. А ей мож робити лем на основі вольного стиха або неримованого стихотворіння. Критик є того погляду, же формално на основі організації стиха, де не стрітимо ся з розділовими знаками, організація вольного стиха не доволує поетови повніше виявити обсяг цілого стиха. Зато пробує то зробити на основі тексту стиха з розділовими знаками, т. є римованого стиха або способом переписування вольного стиха до прозової подобы. Лемже такий спосіб ніч не рішать, бо то уж не буде вольний стих, але проза або римований стих, який має іншу структуру як вольний стих. Як было уведжено выше, система вольного стиха нараблять нелем із синтаксисными розділовими знаками (в мінімалній мірі), але головне із специфічною інтонацією на основі павз, як сьме уж повіли. А таков системов стиха суть написаны вшиткы штири Харитуновы зборники. Окремы одхылкы в дакотрых стихах не міняють цілкову ситуацію системи вольного стиха. Лем тоту єго поезію треба так інтерпретувати.

Діло в тім, же в сучасній добі поети преферують систему вольного стиха у днешніх модерных літературах світа.

Треба повісти, же поезія, яков Юрко Харитун збогачує сучасну русинську літературу, робить славу цілій русинській культурі і хочь має неважны, дрібны недаткы. Што ся тыкать тверджіння критика, же великий умелецький розділ між першов (система вольного стиха) і другов подобов стиха (переписаного до прозы) не є великий, чудую ся, же літературный критик може штось подобне вирічі?! Там є кардинальний розділ, бо обидва тексты – стих і проза – читають ся розділно. В прозі ся не можуть дотримувати павзы, як і подля них потрібны інтонації, які у системі вольного вірша суть повинны. А іде нелем о переписаний стих до прозы, але подобна ситуація бы vznikла і при переписаню вольного стиха до типу римованої поезії, о чім сьме говорили выше.

Малу позначку хочу высловити к інтерпретації критиком стиха *Метафора страченого часу*. До метафори страченого часу поет вкладає свій давний зажиток або памятку на свій рідний край. Жебы отворити вернісаж о такім ріднім краю, было бы повинно вернути ся до того минулости. Але процес реалізації такого навернутя був бы метафоров страченого часу, бо вернісаж в реалі не може быти без реальної презентації, а така є лем в споминах і зажитках автора, а снажыти ся відіти тоту вернісаж як реальный процес, як конкретный факт, подля автора є метафоров страченого часу. Зато ся мі видить, же тота метафора є тісно споєна аж перевязана зо смутком і жалєм за страченим раєм рідного гнізда, котрым были споєны жывоты цілых поколінь, бо то была рідна земля. Але отваряти вернісаж того жывота, т. є. отворити го в минулій подобі, была бы метафора страченого часу. То є метафора страченого часу ту узко перепоена на главну доміную ідею і тему контексту цілого поетичного твору вшиткых штирех зборників. Я в тім стиху находжу таку інтерпретацію.

Жебы сьме ся допрацювали до виявління поетичных особитостей і художніх якостей Харитунової поезії, мусиме виходити з типу тых особитостей, які автор реалізує в конкретній творчості. Але то не мож робити способом зміны типу єго стихової системи, з якої виходить автор, лем способом інтерпретації, котра респектує внуторні правила, які автор аплікує в своїй творчості.

ПгДр. Миколай КСЕНЯК, Ружомберок

СПОНТАННЫ ДУМКИ НА «МОЇ НЕЗАБУДКЫ»

Пришов єсь нескоро,
Приятелю,
Зо своїм россудком,
Котрый єсь выніс
Сам над собов.
Змешкав єсь:
Тадь єсь посивів,
Борода ті
Цалком збіліла,
І ті заграли
Гуслі з явора
Сімфонію плачу,
Мої жалі
Выплакали слызы Старины,
Мої сны

Тужбы по щастю...

А ты аж теперь

Скликав суд

І выніс россудок:

«аж до гробу нести
солодкий

поетичный хрест».
Нескоро, Юрку,
Єсь ся покарав.
Трест є збыточный,
Бо ты од народжіння,
Од першого слова,
Од початя
Прибитый
На хрест поезії,
Ты маш Ліру в ногах,
В руках-крыла,
В очах фарбы дуги,
В уху пісню маминой колыскы,

В сердцю ті тече
Кров ласкы спід Бескіда
А бескідська ласка –
Вірна,
Нігда не выпускає
Із свого обятя.
Змешкав єсь з россудком,

Бо берда наших кросен
Твердо непрестанно бють,
Човнок літатъ
Справа-зліва
І з цівкы-шпулькы
Нитку жывота одвивать.
Змешкав єсь –
Потокры слыз і проклинань
Уж текли в твой поезії,
Кідь буряли Звалу, Остружніцю...
Валяли церквы, хыжы
А люде несли на плечах

Кривду-брылы
До чужих міст і сел,
Змешкав єсь,
Бо повный віз жывота
Тягають коні
До твоєго двора,
До стодолы
А вітор замітатъ боіско,

Газда цапы контролюе,
Зачне молотити зерно.
Змешкав твій розсудок,
Братку,
Бо ты уж перед ним
Довгы роки боюеш
«з буряном
куколём
І сміём...»
З нашим смертельным гріхом –
Завистёв.

Росторгай розсудок
Суду,
Майстре,
Бо ты ся уж і так
Не збудеш страшной кривды,
Кідь людей
З русиньских сел
Шіковали,
Бо Муза не перерве
Поцілунок ласки
Почас одпусту в Звалі,
Бо выбухнутый гейзір
З души поета
Вічно болить,
Бо ты ся уж выбрав
«на такы місця
де чуеш під собов
свое коріня»,
Бо

Хтоже,
Майстре,
Бы потім
«твій погар
терпкого вина
выпив до дна»?

2
Ніжно суть розляты
Фарбы седмокраскы,
Ани
Оstre око не докаже
Точно вказати,
Де їх зачаток,
Де кінець,
Де іщі суть,
Де їх уж нїт,
Де грають світлом,
Де суть лем тїнь.

Таков седмокрасков
Є ласка
В творчости майстра Юрка.
Она
Є розлята
До вшитых жылок
Стиха,
До букв, слов, звуков,
До павз...
Она –
Зачарованный круг
Без зачатку,
Без кінця.
А што то є,
Майстре,

Ласка?
Она в твой творчости
Чудесна метафора,
Чудесніша як у Смерка

І пестріша як у Щіпачёва,
Бо твоя –
Співы кантілены, мелодії гарфы,
Козмічны скорости,
Фонтана лавы, ерупції сонця,
То – тужба,
Котра спалює на попіль,
Дозріте ябко
На одторгнутя,
Звізда на горизонті,
Морська німфа,
Она –
Трапіня ночі, девятый вал,
Проколоте сердце,
Глубока студня,
Мамина вышивка на столі,
Снага выйти на Газдораню,
Она –
Каденція вулкана,
Блеск бурі,

Валкы травы на поляні,
Круги на воді,
Траслява осика,
Стежка на бескід,
Она –
Слизка брыла замулена,
Зморщінкы на челі,
Яечко в гнізді,
Свербогузка на грудях дівчіны,
Зборонена мамина тварь,
Она –
Безбраний пташок,
Котрый «не хоче того много,
лем не любити убого».

Де і од кого,
Майстре,
Єсь набрав
Тільки подоб
Ласкы?

Такыма ся не можуть
Похвалити
Ани незабудкы,
Ани седмокраскы.

3
Стрічам на ходнику,
Віджу в авобусі,
На сторінках журналів
Писателів, редакторів,
Герців... Мої знамы.
І якомсь ня напало,
Кілько людей нашого роду
Бы ся патрило нам знати,
Їх припоминати,
Честь їм давати,
А мы... їм легковажно
Обходиме, забываме,
К ним ся не голосиме.
Яким правом сьме на наших

Будителів
Затерпкли?
Нелем на них,
Мы і на себе
Забываме.
Што то за память?
Чом многы з нас
Забыли,
Яким хлібом
Нас родічі кормили,
Же бескідський
Воздух сьме дыхали,
Же мамы над колысков
Нам русиньскы
Співанкы співали...
Многы сьме забыли
На заслугы
Духновіча, Добрянського,
Кізака, Ставровского...

Якомсь барз легко,
Без вычіток
Ся vzdаюеме од кривд,
Котры ся зосыпали
На наших предків
В першій світовій,
Кідь їх як безменных
Метали
До масовых гробів
А мы ани дотеперь
Сьме їх
Не ідентіфіковали,
На їх нагробны хресты
Мена не написали.
Подобно ани мена героїв
Другой світової
Іщі сьме
Не скомплетізовали,
Ани їх не зраховали...

Як кібы ани не екзистовали,
Як кібы то были нулы,
А они за нас боёвали,
Умерли,
Но од нас
Ани слово вдякы –
Скуткы скупой ласкы...
Якомсь мі то так
Выходить,
Же ку своїм сьме
Забытливый,
Неуцтивый
А ку чужім
Услужливый.
Не є то тым,
Же не маме
Дость своїх охотных
Ерудованных історіків,
Дость сынів-патріотів?

А тых не маме,
Бо не маме свої школы!
Ці кров наших героїв
Проллята на Дуклі, в Прекопі,
В Гаю Ніцовой
В нашій памяті
Так ствердла і ся

роздарила,
 Же не нашла ехо
 В сердцах наших людей,
 В слызах вдов, сирот,
 В сумліню наших учених
 І функціонерів РОС?
 Я не вірю,
 Жебы наша память
 Ку болястям і ранам
 І гробам
 Умертвых героїв
 Была тупа,
 Глуха

І неупитива.
 Правда є тверда,
 Неуступчива
 І гнедь далшыма фактами
 Аргументує:
 Павучина забываня
 Уж густо омотавать
 Мено і заслуги
 Челного представителя
 І закладателя РОС
 Василя Турока,
 Ёго єдинодумців,
 А функціонерів РОС
 З того голова не болять,
 Главно же їм задніці
 В мягких креслах
 Гріє слава
 І черькають піняжкы.
 Зато собі думам,

Авторе прекрасной збірки,
 Же назва третей части
 Трилогії
 Є фест актуална –
 Ний нам історію, будителів,
 Родіців, язык і школу
 Часто припоминають.

4

Перегортам, Юрку, читам
 Сторінкы Незабудок
 І щастно зазначую,
 Же хліб –
 Неоддільна часть
 Нашого живота,
 Він –
 Воздух, сіль,
 Жыва вода,
 Материньска ласка,

Капча родини, народа:
 Хто му з наших великанів
 Честь не дав,
 Ся му не поклонив?
 І будитель Духнович
 Му молитвенник сотворив,
 І Кубек, Бескид, Ставровський...

І Марія Мальцовска
 Ку родічам понагляла,
 Жебы на Пасху
 Вчас замісила.

І ты тот сімбол
 Нашого племени не

обходиш,
 Він часто ся із стишків озывать,
 Бо колує в твоїй крові,
 Бо єсь спознав
 Ёго магічну силу,
 Появ до сердца ёго
 Бескидську красу, мелодію,

Бо він ті лежить на столі
 На вышиванім обрусі
 І зве домів
 З горнятком теплого молока...
 І я, Юрку,
 Мам перед очами:
 Отець розважно
 Бере од мамы
 Мозолистым руками
 Хліб округлый
 Свіжий і златистый
 І – хоць го робота чекать –
 Но фурт найде час
 Помалы, достойно
 Ножом хліб прежегнать,
 Потім усмятый
 Вшитым притомным
 Фалаток одкроїть,
 Уцтиво подасть.

А нам в устах
 Хліб теплый
 Під зубами хрумкать,
 Медом ся роспльывать,
 Силы обновує,
 Фантазії крыла припинать,
 Сердце отварять,
 Ку небу вознашать.
 А як мило пахне
 Колоском
 Спід косы,
 Квітками поляны,
 Чістым потом з чела...
 Зато хліб заслужить
 І подякованя
 І фурт честне місце
 В родиннім кругу
 За русиньським столом,
 Зато з безгранічного світа
 На родный поріг
 Навертаме.
 Перегортам сторінкы
 Жывота, жыю, читам
 І вдяка тому,
 Же наш хліб –
 Воскресна сила.
 Мы пережили войны,
 Холеры, трагедії,
 Круты диктатуры
 І вдяка тому,
 Бо при животі
 Нас тримав
 Хліб земный
 З мозолів, зноя,
 І хліб небесный –
 Віра в Бога.

5

На белавім небі

Зъявила ся комета,
 Хвіст їй іскрами горить
 І летить поміджі рої звїзд.
 І найясніший
 Оріон очі од удиву
 Силить:
 Одкы і де ся взяла,
 Який напрям наберають,
 До кого наразить,
 Де пристане,
 Кого підпалить?
 Я знам, поете наш,
 Ты – не комета,
 Ты поступно
 Цілы рокы тырвало крачав
 На поетічне небо,
 Не скрывав єсь ся

За маску аноніміты,
 Бо ты єсь не міг –
 Ты вріс до родной
 Землі в Остружніці.
 І хоць осуд жывота
 Тя водив по распутях,
 По скалистых Татрах,
 По Белгії, по Польску...
 Но на вандровках
 Єсь доказав выбрати
 Таки місця, закутя,
 «де ся чуєш істо
 і безпечно».
 Чітам тото вызнання
 І є мі близке твоє щастя,
 Но трохи ті завіджу –
 Малокому ся подарило
 Свій осуд так допоганяти,
 Плуг до борозды обернути.

Ний ся ті, Юрку,
 Дарить там орати,
 «де чуєш під собов
 своє коріння»,
 І часто ся там заставляють
 І новы силы
 На путованя начерпяти –
 Творити, крачати певно
 Ку своїм студенкам,
 Не щезнути фрышко
 З нашого поетічного неба
 Як ночна комета.

6

Дорогы, драгы, пішники,
 Вы ведете людей
 До каждого села, осады,
 Выпроводжате їх
 На вшиткы світовы страны.

Многы сьте шыроковы,
 Выасфалтованы,
 Стромами охрәнєваны,
 Многы польны
 З выбоїнами, млаками...
 Кілько є вас
 В карпатьскім регіоні?
 Чія нога до вас
 Перший слід втисла?

Быв то прапедок
Од Дніпра і Віслы,
Або іншы кочовници?
Не быв то язdecь
Волох-пастыр з лук,
Рольник з рівнини,
Котрый до Карпат
Пригнав худобу
І в прекрасных долинах
Попраду, Тісы, Цірохы,

Олькы, Лабіріца
Ся заставив, салаш поставив,
Щастне гніздо собі звив,
Приязень нашов
В богатых лісах, ріках,
На полянах
І щастно ся ту усадив?
Драгы нашы і стежочки,
Зраховав дахто з вас,
Кілько обывателів
Сьте до світа выпровадили,
Кілько щастных
Або і склamanых сьте
При навертаню вітали?
Запамятали сьте собі
Хоцьбы лем дакотры
Мена нашых славных?
Бо мы, люде, сьме
Часто забытливы

І іщі частіше
Невдячны!
Зато дякуєме красно:
Закарбовали сьте собі
І златыма буквами записали,
Мена тых, котры босы
Аж далеко-предалеко зашли
І нашим кровным
Славу принесли.
Так, они то были
Богатырі
Балудяньскый, Лодій,
Іван Орлай... –
То нашы предкы славны,
Ластівочки.
Хто бы ся сподівав,
Же так далеко залетять,
Же кров славянська
Їх до центра образования

Приведе
І они будуть світочом
Науки, культуры
У великого брата?
І ты, Юрку, тужыв
І ты глядав свій пішник,
Котрый бы ті одкрыв
«фалаток твого неба...
свої думкы
свої сны»,
Котрый бы,
Твоєв ногов выходжений,
Будьколи тя привітав,
Выгнав із сердця смуток,
Тяжобу-брылу з плеч зошмарив,
На раны

Приложыв лічівы травы
І одважны задумы
Свіжов водов покропив.

Твої пути, пішники –
Жывы свідкы травм
Нашого роду-племени:
Із семох сел
Стариньской долины
Русиньске коріня
Нежычливы панове
Торочіли, палили,
Домы руйновали,
Святы церкви буряли
А людей як злочінців
З дому насилу стягвали.
Не помогли слызы,
Высміяны были молитвы
Дідка, бабкы, брата,
Не обмягшыв урядників
Ани плач дітей, їх мам.
Не нашли порозуміння
В диктаторськiм сумліню,

Бо ціль був ясный:
Русина выкорінити,
Їго віру і народность
Нелем не узнавати,
Но і выкорчовати,
Підрубати, асіміловати...
Дякую ті, Юрку,
Же і тоты кривды,
Уражкы, оскорбління
Нашли честне місце
В твоїх Незабудках,
Же твоя Ліра з Русинами плаче,
Чорны дні припоминають,
Же она на стрічах
Выгнаных і понижених
Поезію декламує,
Же ты, поете наш, помагаш
Милым словом
Раны сцілєвати,

Болі, несправедливости
Лічіти.
Дякую ті,
Бо хто з наших
Функціонерів пришов
Міджі выгнаных
І добре слово повів,
Повзбудив, поміг?
Хто там був з РОС?
Хто з тых, котры теперь
«Газдують» в Руськiм домі?
Поміг холем частков
З наріжованых богатств
З тых маєтків,
Котры про нас купили
Нашы будителі,
Нашы предкы?
Пиш, Юрку, о кривдах,
Бо ани зо Стариньской гати

Раны ся не загоїли
А прихыленці нашой
Асімілації

Уж нову преграду –
Тихый Потік –
Проектують.
І ту русиньскы села
Планують залляти?
І ту хотять
Автохтонну культуру,
Церкви, ікони підміновати,
Зніщити,
З памяти вымазати?
Потихы гать проєктують
І питнов водов
Ся оганяють, хоць той
В регіоні є і назвыш.
А нашы функціонарі?
Їх то не трапить,

То не їх діло,
То не їх проблеми.
Чом мовчать волены
Посланці, редакторы,
Старостове...?
Чом не чути голос
Емерітного і діючого
Єпископа?
Ці про них святы ікони
Не мають нияку ціну
Зато,
Же суть русиньскы?
Пиш, Юрку наш,
Споминай калварію народну –
Села на дні преграды,
Споминай
На «лавкы-гомбалкы
над водов»,
Споминай,

Жебы Тихый Потік
Не постигло подобне
Понижіня –
Стариньска судьба.
Глядай свої пішники,
Вертай ся до краю,
Маршрутуй
По Карпатах горбатых
І ний ся ті подарить
«найти свою
тринадцату комнату»,
Од котрой носиш ключ души.
Ты комнату одомкнеш
І она ті
Верне здравя,
Молодостєв розозвучить
Сердце,
Ожывить чаянія,
Жебы есь був, поете,

«гордый на своє перо
як газда на коня»,
Жебы ся ті пощастило
Зась з тов загаднов
Дівков ся стрітити,
Котра
«ті забыла крыла розвязати».
Она теперь ті їх розв'яже
І ты зась будеш здатный
Над Остружніцю

літати.

7

Засмучено єсь перегортав
 Сторінки своёго живота,
 Дакотры ся ті здали
 Забруднены,
 Но єсь ся над нима
 Змиловав, не одшмарив
 І не спалив.

Добрї єсь чинив:
 Поскладав єсь їх
 До рядків –
 І днесь чітаме твої
 Кантілени
 «Мої незабудкы».
 Ні, приятелю мій,
 Не будь засмучений,
 Не поблудив єсь
 Як тобов споминана
 Шыфа в океані,
 Не страхуй ся,
 Не будеш
 «дєсь на дні морьскім...
 похований»
 І не мусиш там
 Одтисковати
 «з грудей камінь
 голыми руками»,

Бо ты спід своєї
 Кычаркы горбатой
 Нигде не утечєш,
 Ся єй не позбудєш.
 Сміло перегортай
 Сторінкы своёго живота,
 Бо ты ся уж
 В чужині не замоташ,

Ани єсь не стратив
 Кантарь з коня,
 Тобі світить маяк,
 А не єден:
 Тобі журчить ріка,
 Співають потічкы,
 Вросли ті до родного
 Грунту ноги,
 До очей ся впило небо,
 Твій нюх влапить
 Здалека пах малин,

Валків травы,
 Мамаины руки
 Тя не пустять
 За родинны береги,
 Дых нашой землі
 Тя обімає і цілує...
 Ні, Юрку,
 Сміло перегортай
 Сторінкы своёго живота,
 Сміло пуй по світі,
 Ты не поблудиш,
 З родного краю ся
 Не вытратиш,
 Бо твої слызы-перлы
 На дні прєграды,
 Бо намісто
 Вырубаных бучків
 Молоды ростуть,
 Не одыйдєш і зато,

Же уж на Бєскіді
 Загніздили орлы
 І ты будєш, Юрку,
 Під чістым небом
 З нима літати.
 А не вытыкай собі
 Діраву памяць: тадь

Жыють пішники дїтинства,
 Палять уражкы руйнованя
 Русиньскых сєл,
 Но дїти чітають
 Твої стишкы
 На Духновічовім Пряшові,
 Чуєш стрільбу до невинных
 В Токаїку, на Дуклі,
 Видиш перед собов
 Братів-Лємків,
 Їх прокляту
 Юдьску

Акцію Віслу...
 Ні, Юрку, не може мати
 Твоя чістосердєчна Ліра
 Ани мацїк вычїткы.
 Будь гордый
 На своє перо,
 Чісте серцє і совість.
 Я гордый, Юрку,
 На твою творчєсть,
 На прекрасны
 «Мої незабудкы».

Миколай КСЕНЯК, Ружомберок

НАШЫ ГОРИЗОНТЫ

Одповідать функціонарі?

Хлопець в бібліотеці бєневолєнтно обышов полічку з русиньсков літературов, но з чужоязычнєй собі выбрав екземплар і зо запалом го зачав чітати. Дїдко бєв того свідком і хлопцєви ся приговорив.

– Сынку, при наших книжках єсь ся ани не приставив.
 Чом? Вєдь они – наше богатство.
 – Я, дїдку, ся не визнаю...
 – Уч ся і свій родный язык, історію, культуру...
 – Дїдку, будьтє такы добры, порадьтє мї, де можу спомянуты знаня здобыти, кідь не мамє нашы школы.
 Дїдко зосмутнів. Мовчїть. Може місто нєго школярєви одповідать русиньскы функціонарі? Або хлопець чєкає марні?

Нашы горизонты

Жыє хробачік од непамяти в ямі. І поскаржыв ся Сойці.

– Тужу, охранныє ліса, ся посмотрити і за тоты крякы, увідити шыршы просторы.

– Пораджу ті. Ноги маш здравы, очі остры. Выберь ся на сусідню гору і отворять ся ті прекрасны обзоры.

*Запамятайте, родічі,
 учітелі, отці духовны,
 вершына-гора,
 котра одкрыває
 русиньскы горизонты,
 є... наш язык і школы.*

Не є начасі?

Признайте ся,
 русиньскы функціонарі,
 же сьтє забыли
 на добру раду
 солуньскых братів

із їх Прогласу.
 Я зато ей вам припомяну:
 «Необразованный народ
 є голый і безбранный.»
 – То днесь іщі такый єствує? –
 опросив ся хлопець.
 – Жаль, превеликий жаль:
 наш народ
 фурт носить тоты ганебны оковы,
 бо мы

не маме свої школы.
 Русиньскы функціонарі,
 не є начасі
 выгоднотити
 і змінити, і доповнити
 сучасны вашы пріоріты,
 бо без нашої школы,
 без образованого покоління
 сьме одсуджены
 на живорія.

Проф. Др. Янко РАМАЧ, Университет в Новим Садзе, Сербия

ГУ ОЗНАЧОВАНЮ 90-РОЧНІЦІ ОД ПОЧАТКУ ВИХОДЗЕННЯ „РУСКИХ НОВИНОХ“

РУСКИ НОВИНИ – ОЧИ И УСТА РУСНАЦОХ

Перши вистки о Руснацох у Бачки и Срме обявйовани у цудзих новиных котри виходзели у Бечу: у „Сербских новиных“ уж на концу XVIII вику, од половки XIX вику у „Висніку за Русиных Австрийской держави“, а вец и у других новиных котри видавали Русини у Угорской. Од осемдзешатих роках XIX вику медзи Руснацох у Бачки и Срме почали сциговац новици, часописи и кнїжки Русиных з Галичини и Буковини, але то кратко тирвало, прето же мадярски власци не дошлебодзовали же би Русини з Угорской мали контакти з Русинами и з другого боку Карпатох.

ОЧИ, НА КОТРИ НАРОД ПАТРИ

На самим концу XIX вику, з потримовку мадярской влади у Будапешту, почали за Русиных у Угорской виходзиц новици „Неділя“. Редактор тих новиных бул Михайло Врабель, по походзеню зоз Закарпатя, котри пред тим дзешец роки робел медзи Руснацами у Бачки и Срме як учитель и дзяк. Новици ше друковали на карпаторусинским язичу, на котрим ніхто живи не бешедовал, и були цалком у согласносци з офіційну мадярську политику гу Русином. Як то висловел о. Михайло Мудри, перши председатель Руского народного просвітнього дружтва и його найвекши добротвор, „мали зме „Неділю“, але вона лем на поли була наша, бо гоч слова у ней були руски, але дух мадярски и думи мадярски, а под конец уж и з мадярскими буквами були“. Медзитим, Руснаци у Бачки и Срме ше предплацовали на „Неділю“ и читали ю, бо други подобни новици не мали.

Млади руски интелектуалци на початку XX вику зрозумели же Руснацом у Бачки и Срме необходни новици и календар на їх власним язичу. Священік Дюра Биндас и правнік Михайло Гайнал 1913. року порушали акцію почац видавац новици и календар на язичу Руснацох у Бачки и Срме, але ше им то не поспішело.

Кед 1918. року створена Кральовина Сербох Горватох и Словенцох (од 1929. року Кральовина Югославия) Руснаци зрозумели же у новей держави створени вельо вигіднейши условия за їх культурно-просвітни и национални розвой. На Вельким народним собранію у Новим Садзе 2. юлия 1919. року основане Руске народне просвітне дружтво (РНПД), котре у чаше медзи двома шветовима войнами одбавело барз важну улогу у культурно-просвітнім и националним препородзе Руснацох у Югославії. Од самого снованя РНПД його челни людзе указовали же велька потреба же би Руснаци у держави достали новинку на власним язичу, „бо новици, то очи, на котри народ патри, його уста, на котри гутори, руки и ноги на котри ше руша и ходзи. Новици су виснік народней култури и просвити. А то маю буц и наша новици“.

„Руски новици“ як орган Руского народного просвітнього дружтва почали виходзиц у Новим Садзе 4. децембра 1924. року. Виходзели раз до тижня, звичайно на штирох, дакеди и на шейсц, а у святочнейших нагодох и на вецей бокох. Од початку свойого виходзеня „Руски новици“ прилапели правопис по Граматики бачванско-сримской бешеди Гавриїла Костельника. Остатне число „Руских новиных“ вишло 6. априла 1941.

року, кед бул бомбардовани Београд.

„Руски новици“ були барз цепо привитани медзи Руснацами у Югославії. Виходзели у тиражу найвечей до 1000 прикладніки. У чаше велькей шветовой економской кризи, пре чежку финансию кризу и нешорове плацене предплатнікох, новици на початку 1930. року престали виходзиц але после полрочней паузи знова порядне виходзели.

„РУСКИ НОВИНИ“

У уводніку у першим чишле „Руских новиных“ автор наводзи: „Руски новици“ буду прено-

ЧИСЛО 1

ПОШТАРНИКА ПЛАЋЕНА У ГОТОВИМ.

РОК I

РУСКИ НОВИНИ

ЗА РУСИНОХ У КРАЉОВИНИ С. Х. С.

Виходза рга у тижню. — Цена на чали рок 100 Дин. На 1/2 рока 50 Дин. На 1/4 рока 25 Дин. Власителі: Руске Народне Просвет. Дружтво. Одзавчателі: редактор Дюра Панич.

Нови Сад
штварток 4. децм. 1924.

Руски и други писма треба послаз адресу „Руски Новици“ Нови Сад, Божан улица бр. 2. — Предплату на Руске-На Просв. Дружтво Руски Крстур (Бачка)

РУСИНИ!

Перше число „Руских Новиных“ єме у рукох. Наша радосц, наша жадосц ємніста. Од початку

ски Новици“ буду виходзиц чи не. За нами не стоя ніяки диспозиційни фонди, дос хторима би ше трошки виплацовали. Ми сами себе мушине одтаргнуц од устох и дац за нашу півни. А тако чаше ми маме злати.

владика Др. Боци. Цали українскі народ привітє його и жада м. благослова Божого. Ми Русини на коу сердечно винчусє на ж. УМАР СЛАВНИ СКЛАДАТЕЛЬ

• Назва першого чїсла „Руских новиных“ про Русинів у тогдышнім Кралївстві Сербів, Хорватів і Словінців, які вышли у Новім Садї 4. децембра 1924.

шиц гласи, як ми Русини, розшати широм швета, жиєме и напредуєме, на цо ше змагаєме, цо нас цеши, а цо болі. „Руски новини“ буду нас медзи собу вязац, як до снопа, до єдней громади, да будзєме силнейши и шмелши. Вони нам буду труба, цо нас будзє зволовац на позор, да ше ведно тримаєме, да не даєме препаднуц нашому языку и вири, бо лєм дотля зме Руснаци док то зачуваме. Одорвани од пняка велького руского народу и по судьби Божей руцени аж ту долу на юг, отримали зме ше през столїття, та то сцєме зробиц и далей: зачувац свою народносц. За тот циль нам буду злужиц нашо новини“. У тих даскельо шорикох висловене и циль и улога „Руских новинок“ у живоце Руснацок у Югославії. Але тот циль и улогу не вше було легко сполньовац. „Руски новини“ нігда не мали редактора професионалца котри би ше лєм з тим занїмал. Звичайно то робели священїки, Юрий Павич и Михайло Фирак, за мале надолпненє. Не було ані правих новинарок сотрудніок. Але вше було сотрудніок и дописовательок котри без даяких надолпненєок и гонорох виношели свой становиска и информовали о живоце, намаганьок и проблемок Руснацок у поєдиних местох.

ПРЕДХОДНІКИ „РУСКОГО СЛОВА“

Без огляду же нешка цалком добронамирно, а ище

вельо вецей недобронамирно, мож на рахунок „Руских новинок“ висловиц вельо пригварки и критики, неспорне же вони у тим чаше одбавели барз значну улогу у велїх обласцох културного, просвітнього, релігійного, національного и вообще дружтвеного и привредного живота Руснацок у Югославії. Зоз прилапйованьом правописа руского языка Гавриїла Костельника „Руски новини“, а исто так и „Руски календар“ и други виданя Руского народного просвітнього дружтва у периодзе медзи двома шветовима войнами дали вельке доприношенє у формованю нашого литературного языка, писменосци и литератури. У велькей мири уплївовали на розвой просвити и образования по руски у шицких населеньок дзе жили Руснаци. Борели ше за просвищованє Руснацок у найширшим значеню того слова, даваюци прилоги о образованию, о подзвигованю общей култури і здравственого живота, котри бул на досц нїзким уровню, и подзвигуюци свідомосц о потреби неперивного усовершеня и подзвигованя знаньок у обласци земледїлства, статкарства, ремеселнїцтва.

По законченю Другей шветовой войны, у цалком нових политичних и дружтвених обставинах, у соціалістичней Югославії, хаснуюци традицию и искусство видаваня на руским языку „Руских новинок“ и „Руских календарок“, почали виходзиц „Руске слово“ и „Народни календар“.

Др. Борис ВАРґА, одвичательни редактор маґазину *Руске слово*

СКОРО ВИК ДРУКОВАНОГО СЛОВА

Того року ше означає 90 роки друкованого новинарства на руским языку. Скоро у континуитету, окрема под час Другей шветовой войны, руске друковане слово було єдно зоз ношительок очуваня руского языка, але и свідомосци припадносци єдней заєднїци. Тота теза обовязує не лєм нашу, але и шицки наиходзаци генераций. Без огляду яку національно-политичну ориєнтацию през историю предняки рускей заєднїци мали, и на кого ше звонка операли, з друкованим словом ше руски медий обрацали гу истим людзом. Векшину того периоду, скоро 70 роки, главни друковани медий по руски було „Руске слово“. Вшелїяк, шицко почало у медзивойновим чаше зоз „Рускими новинами“, але и руску „Зарю“, о чим вецей у тим спеціальним додатку написали шведкове и фаховци.

Нешка, у ери интернета и електронских медийок, друковане слово у дефензиві, а паперово новини прерастаю до електронских файлох за портабилни комунікаційни апарати. Векшина національних и шветових водзаций виданьок єше вецей уваги пошвецу ю интернет виданьом, провадза количество нащивок и пробу ю наплациц змисти на интернету.

И у НВУ „Руске слово“ друковани виданя глєдаю свой идентитет и читачок, прето же их знука фирми вицис-

кує агенция „Рутенпрес“, котра каждодньово пласує швижи висти и постава водзаци медий знука Установи, але и руского інформаційного швета.

Єден новосадски фаховец з обласци медийок скептично коментарує же кед войводински друковани новини не „предриляю“ кризу, на покраїнским уровню останю лєм друковани медий на языкох національних заєднїцок. Ратунок и у тим же медий на языкох національних заєднїцок у Войводини цалком дотира держава. Але чи то вше так будзе?

Скоро вик од свойого иснованя „Руске слово“, як нашлїдник „Руских новинок“, заш лєм ма вельку одвичательносц же би зачувало руски язык и розвило информованє по руски. Тота новина би мала пласовац змисти котри повязу генераций, региони на простору бувшей Югославії дзе жию Руснаци и отримую вязу зоз державами Горнїци, як и у новей диаспори – у Сиверней Америци.

Прето ше „Руске слово“ муши меняц. „Руске“ од того числа постава колор виданє, зоз змистом и дизайном маґазину у котрим би требала доминавац тижньова приповідка и фотоґрафия.

КУЛЬТУРНО-ХРИСТІАНЬСКИЙ ЧАСОПИС выдавать Русин і Народны новинки (6х роčne, ІСНО: 17079748). Предплатне 10 евр. Адреса редакції: Rusín, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мґр. Александер Зозуляк, редакторка: ПґДр. Кветослава Копорова, ПґД., языкова редакторка: доц. ПґДр. Анна Плїшкова, ПґД. Реґістрацны чїсла: ISSN 1339-5483, EV 328/08, МІС 49 589. Адреса на интернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk. Выдане в авґусті 2014 р.

РУСКЕ СЛОВО

www.ruskeslovo.com

ЦЕНА 30 ДИНАРИ

Фото Борис Кочиш

ГЛАСНІК ПО РУСКИ

РОК LXX ЧИСЛО 24 (3581) НОВИ САД, 13. ЮНИЙ 2014. РОКУ

**90 РОКИ
ДРУКОВАНОГО
НОВИНАРСТВА
ПО РУСКИ**

**50 РОКИ
„ЛИТЕРАТУРНОГО
СЛОВА“**

• Нова тварь „Руского слова“ у Сербії, котру у звязи з 90-річним юбілєм друкованого новинарського слова в русиньскім языку і 50-річним юбілєм видаваня ёго літературной прилогы – „Литературного слова“ здобыло од 13. юна 2014, кідь із счаси фаребных новинок формату А3 редація зробила цілофаребный часопис формату А4.

Інститут русиньського языка і культури Пряшівської універзиты в Пряшіві

СТУДИУМ САРАТО-РУТНЕНОРУМ 2014

5. річник Міждінародной літній школы русиньського языка і культуры

ПРЯШІВ • 15. 6. – 5. 7. 2014

Professor Dr.
Paul Robert MAGOSI

doc. PhD:
Anna PLÍŠKOVÁ, PhD.

Prof. PhD:
Mykola MUSINKA, D.Sc.

Associate Professor Dr.
Patricia A. KRAFCIK

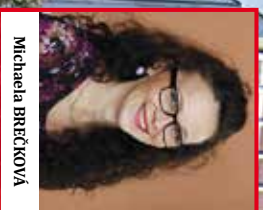
Mgr:
Marek GAJ

PhD:
Kvetoslava KOPOROVÁ, PhD.

Mgr:
Valerij PAJDAK, CSc.

Michaela BREČKOVÁ

Michaela HOLUBKOVÁ

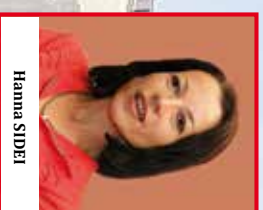
Ilana RICHETTI

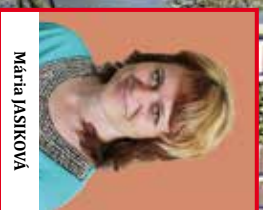
Maria KORCHAK

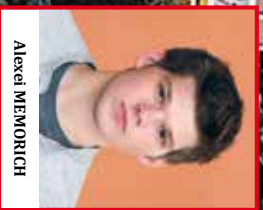
Yaroslava KOSTIUK

Hanna SIDI

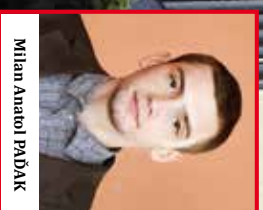
Marija JASIKOVÁ

Alexei MEMORICH

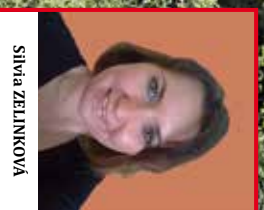
Monika SIRIKOVÁ

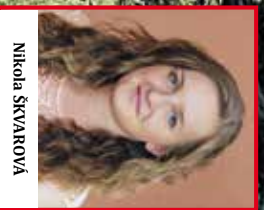
Milan Anatol PAJDAK

Katarína PETRUSOVÁ

Silvia ZEJINKOVÁ

Nikola ŠKVAROVÁ

Sophia TIMKO

Yana SEMEN

Zdenka STRIAKOVÁ

• Таблицю абсолютів 5. річника Міждінародной літній школы русиньського языка і культуры – Studium Sarato-Rutnenorum 2014 зо своїма учителями у верхній шорі.